

У 2004 році в урочищі Сандармох поблизу Медвежогорська постав символ вшанування українських жертв репресій — Пам'ятний Хрест "Убієнним синам України". Голова Товариства українців Карелії Лариса Скрипникова виявила максимум запозитивності, патріотизму, самовідданості, притаманній ширій українській душі, аби з'явився цей гранітний величний пам'ятник. І цього року, попри всі обставини, приїхала до цього святого місця.

Як і в минулі роки, в Карелії відбулося вшанування загиблих борців за волю, правду, життя. В заходах взяли участь українці Карелії, представники українських організацій Росії, Москви, Санкт-Петербурга, Санкт-Петербурзького Меморіалу.

В Сандармох прибули тимчасовий повірений у справах України Р. Німчинський, представники генконсульства України в Санкт-Петербурзі, генеральний консул Леся Лозинська, генконсули Польщі, Фінляндії, США, Литви, Латвії, Естонії. Присутні поклали квіти і запалили свічки пам'яті невинно убієнним.

На мітингу, на відміну від попередніх років, не було представників російської влади будь-якого рівня. Не було й відомого правозахисника Юрія Дмитрієва, який виконав вели-

Сандармох

(1937-2018-...)

5 серпня 2018 р. виповнилася чергова 81-а річниця трагедії Сандармоху, де у 1937 р. сталінський режим масово вбивав українців, поляків, естонців та в'язнів інших національностей, де вбивали росіян, які не сприймали злочинну політику Сталіна.

чезну роботу по встановленню самого факту масових вбивств в урочищі Сандармох. Нині цей правозахисник сидить у тюрмі за надуманим обвинуваченням. Не було делегації від українського товариства Карелії "Калина", що може свідчити про нинішнє загальне становище українських громадських організацій в Росії.

Біля Хреста було прочитано молитву за упокій душ синів і дочок України.

Невтомна Лариса Скрипникова організувала поминальний обід, частувала поминальним короваєм, який спекла сама.

1937 рік увійшов в історію як рік масштабних репресій кривавого сталінського режиму. Чи були б можливі репресії, якби не було мовчазної або немовчазної підтримки народу? Сотні тисяч, мільйони сиділи в таборах, і не менше людей на мітингах таврували ворогів народу, писали доноси. То ж хіба ли-

ше Сталін і його прислужники несуть відповідальність за масові репресії?!

Більшовицький режим не впав з неба, революційні зміни в Російській імперії сталися при підтримці народу, і подальша комуністична практика теж отримала підтримку більшості народу. Більшовицький режим був принесений на штиках російської більшо-

вицької армії на землі інших народів імперії.

Репресії 1937 року — це не тільки сталінські накази. За ці репресії несуть відповідальність громадяни Радянського Союзу. Тільки ті держави, народи, які пройшли через горнило покаєння, змінили свою долю. Сьогоднішня політика цих держав свідчить, що в свідомості людей, менталітеті народів сталися радикальні, корінні зміни.

І цей висновок є справедливим і повчальним для всіх часів, всіх суспільств, всіх народів — і для пострадянських країн також.

Об'єднана прес-служба українських організацій Росії (ОПС УОР)

Продовження теми на стор. 6.

ЧИ ЗВУЧИТЬ ПРАВДА З ЕКРАНІВ?

2

ОЛЖЕЮ БОГОВІ НЕ СЛУЖАТЬ

4

ХАРКІВЩИНА КАЛИНОВА

5

МИКОЛА ТИМОШИК ВІДПОВІДАЄ

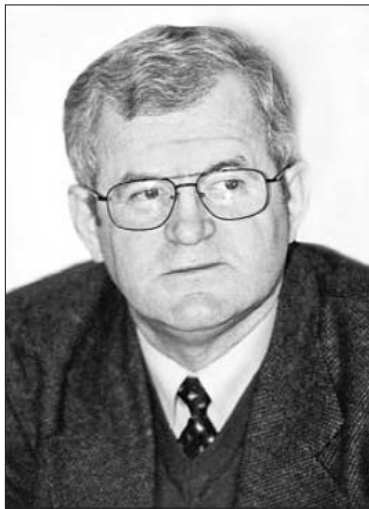

10

СЮЖЕТ, ЩО ОЖИВАЄ

14-15

Віталій АБЛЦОВ

Нещодавно автор став випадковим свідком запальної дискусії на тему майбутніх президентських виборів. З радіоприймача звучала пісня у виконанні популярного С. Вакарчука, і один з присутніх іронічно зауважив: “Співає майбутній президент... Ще додати Зеленського та Верку Сердючку — і вперед!” Його співрозмовники різко заперечили: “А що? Чому ці хлопці не годяться? Може, саме вони і є найдостойнішими!”

Кожен має право на власну думку, тим більше, що значна частина майбутніх виборців добре пам’ятає крилатий вислів лідера петроградського жовтневого перевороту 1917 року “Кожна кухарка повинна навчитися керувати державою”. Та все ж у подібних випадках доводиться песимістично розводити руками — немало ще наших громадян позбавлені не лише достатнього розуміння ролі виборів для долі країни, але й взагалі не знайомі з азами принципів і смислу політичної боротьби.

Але, як прорік колись перший Президент України Л.Кравчук: “Маємо те, що маємо”.

Всі ці події відбуваються у часи, коли переживаємо складний період спроб реалізації задекларованих владою реформ (на жаль, у більшості — псевдопланів), особливо в інформаційній сфері, від чого залежать не лише результати майбутніх виборів, але й завтрашній день нашої держави — Україна знаходиться у мілітарному протистоянні, поєднаному з гібридною війною з агресивним північним сусідом.

Незрівняно сьогодні можна почути-побачити, як політики нарікають на виборців: мовляв, позано орієнтуються у нинішніх подіях, готові проголосувати за представників будь-якої політичної сили. Але й самі політики не часто ставлять запитання: чи є в українського суспільства можливість отримувати нині достатню кількість інформації, особливо щодо внутрішнього життя держави?

Судить самі: Україна не має жодного періодичного друкованого видання з солідним тиражем, яке б поширювалося не лише в столиці, але у всіх регіонах. Різко знизилась якість передач радіо та програм телебачення. Є підстави твердити, що у нашій державі відсутня адекватна воєнному часу система контрпропаганди. Імітовані владою “реформи” супроводжуються подіями, що суперечать нормам життя в демократичній державі, зокрема, масовими звільненнями фахівців у державних структурах радіо й телебачення, з яких базато хто віддає улюбленій справі десятки років свого життя.

Отже, київські очільники ігнорують один з найголовніших принципів державотворення — інформування суспільства (власне, основне

Нанайська боротьба за ЗМІ триває. Тінь переможе!?

завдання ЗМІ: моніторинг дій влади та поширення суспільно значимої інформації). Саме тому у значної частини виборців немає іншого вибору як продати свій голос за мізерну суму чи обміняти його на пакунок гречки.

У вузьких колах Суспільного телерадіо не вщухають дискусії на тему: “Хто ініціював практику одночасного мовлення зі студій, де встановлені і радіоапаратура, й відеореєстратори?”

Переконаний, що “батько” цього “відкриття” не одержить лаврового вінка хоча б тому, що телебачення зразка “балакаючі голови” і на Хрещатику, і на Мельникова, звідки ведуться передачі, прижилося в Україні ще на початку 90-х років минулого століття. Щоправда, сьогодні те “нове-старе” вимушені еґотично практикувати повністю лише тому, що іншого виходу просто немає (лівова частина бюджетних коштів йде на захмарні зарплати нових очільників українського радіотелебачення та ще на не менші від зарплати премії-заохочення їм же). От тільки не ясно: у світі платять за успішно і якісно виконану роботу, а за що одержують сотні тисяч гривень нинішні керівники вітчизняних електронних ЗМІ? Апетит, як кажуть, приходить під час смачного обіду (про нинішні й можливі джерела фінансування національного радіотелебачення — саме так би належить називати систему електронних засобів масової інформації, мова піде нижче).

Принагідно заакцентуємо: хапальні споживацькі настрої у середовищі керівників державних структур інформаційної галузі зашкалюють. Не так давно голова правління ПАТ Національної суспільної телекомпанії України З. Аласанія преміявав членів правління ПАТ НСТУ Р. Вінтоніва, І. Гребенюк, О. Кольцову, Ю. Макарова, Р. Никоненка, М. Чернотичського. Премія в розмірі тримісячної зарплати — 172 тисячі 800 гривень.

Бенкет під час чуми!

Ще одне суттєве у даному випадку зауваження: поняття “телебачення” (у розумінні — передача на відстань “живого зображення”) в сучасній Україні набуло дещо іншого (далекого від істини) змісту. Якщо сьогоднішнє радіо — це активне поширення в ефірі спілкування “балакаючих голів”, то вітчизняне ТБ — пасивне відеозображення тих незмовкаючих голів.

Іншими словами: національне телебачення за чверть століття так “зареформували” люди, котрі мають умовне відношення до журналістики, що, можна сказати — воно майже зникло. Конкретніше: після 1991 року центральна київська влада, ліквідувавши Держтелерадіо УРСР, нічого іншого не створила; і якщо державні провідники не схаменуться й не перестануть вкотре набирати чергову компанію псевдокерівників й нездарні кадри до інформаційних структур за принципом “свої — не свої”, маємо всі шанси розпрощатися з наймодернішим надбанням сучасності.

Зрозуміло, що не від доброго життя той нав’язаний шлюб, те су-

сідство радіо-телебачення в тісній студії, а через відсутність відеопродукції (чи як тепер говорять — контенту).

І все це відбувається у той час, коли кошти на розвиток електронних ЗМІ є! Тільки використовуються вони не за призначенням.

Судить самі.

Нині в Україні фактично діють три міністерства інформації: ірреальне Міністерство інформаційної політики (міністр Ю. Стець), не зрозуміла своєю діяльністю Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (голова Ю. Артеменко) і реліктовий Державний комітет телебачення та радіомовлення України (голова О. Наливайко). Зауважимо, що жоден з названих “очільників”, не зважаючи на численні нагороди й високі посади, нічим позитивним у журналістиці не відзначилися. Ю. Стець — безталанний клубний працівник, “полководієць інформаційних військ України”, зробив “успішну” кар’єру завдяки своїм зв’язкам та знайомствам. Ю. Артеменко, хоча й ходить сьогодні всюди у вишиванці, прославився в Запоріжжі як затятий русифікатор місцевої преси (на нинішній посаді “новоявлений українофіл” вилучив з вітчизняного ефіру аж 10 російських телеканалів (!?) та веде суперзатягу боротьбу із зарубіжними фільмами, піснями тощо; разом з тим провайдери спокійно поширюють по кабельних мережах московську телепродукцію, бо їхня комерція буцімто не ідеологічна: “чим більше надав послуг, тим швидше товстішає власний гаманець”. Обурює й остання “анти-московська акція” Ю. Артеменка: знову підписав ліцензію на мовлення в Україні одіозного телеканалу “Интер” на сім років.

О. Наливайко — типовий герой нашого часу: колишній відданий комсомольський функціонер обласного та столичного рівнів; керує Держкомрадіотелебаченням (остання псевдооздоровлююча акція — “роздержавлення” друкованих ЗМІ, що фактично призводить до знищення українських газет та журналів в Україні).

А тепер порахуйте, скільки бюджетних коштів йде на забезпечення фінансових апетитів цих прокладних установ-трутнів. Не будемо зважати на кошти, що йдуть на утримання службових приміщень. Досить підрахувати керівні зарплати та їхні непомірні премії! І це при постійному наріканні, що бракує коштів на розвиток галузі.

Суттєвим додатком до Фонду розвитку преси та електронних ЗМІ в Україні повинне стати оподаткування зарубіжних газет та журнальних видань, радіо й телебачення, що засновані й фінансуються з-за кордону (не треба нічого забороняти й закривати — хай платять!). Вітчизняні власники газетних і журнальних видань, радіо та телекомпаній (олігархи — господарі приватних радіо та телеканалів!) теж повинні оподатковуватися (останні як за свою присутність у українському інформаційному просторі, так і за поширення в ефірі своєї продукції). Невипадково Україна — чи не єдина держава, де рекламний ринок переміг інформаційний (перегляньмо факх заступників та помічників

керівників радіо, телебачення, відповідних урядових структур — всі рекламники). Як наслідок цього: радіо й телебачення стало нічним (вдень у всіх програмах повністю панують пані Реклама — нувориші заробляють!)

Переконливий приклад — історія безцеремонного вторгнення-впровадження 1996 року російської філії московського ОРТ (Общественное российское телевидение — Громадське російське телебачення) в український інформаційний простір. Досі фактично ОРТ не пішло з України. Реалізаторами цього проекту є вітчизняні олігархи (нині “Интер” належить Д. Фірташу — 80% та С. Львовичкіну — 20%).

Доламо, що телепрограми “Интера” поширюються майже по всій Україні. Тоді як Суспільне ТБ та інші телеканали — лише десь на 70%.

Чверть століття — для вічності незначний історичний відрізок. Але якщо нині Україну очолюють ті, хто вважає себе патріотами, то результати повинні бути позитивно відчутнішими (тим більше, що йде війна!). Приймаючи належить зрозуміти, що успішний уряд належить формувати за доцільністю, а не за кількістю представників партій та кланів, котрим роздають омріяні ними портфелі — плату за підтримку на чергових виборах; що керована владою інформаційна галузь — анахронізм і, нарешті, що будь-який народ справді здатен споживати різні культурні цінності (буває й народу-загарбника, поневолювача), але цей байдужий до своєї долі народ ніколи не буде визнаватися людством як цивілізований, бо він залишається рабом чужих ідей, знань, цінностей. Ось чому не можна зволікати й так байдуже дивитися на проблеми розвитку вітчизняного інформаційного простору. Потрібні і газети, радіо та телебачення, Інтернет тощо — пропаганда й контрпропаганда. Тоді суспільство по-справжньому зрозуміє зміст подій і в Донбасі, й в Криму. Й тоді не буде у політиків підстав бідкатися, що виборці, мовляв, неправильно голосують).

Сьогодні владі належить зрозуміти і визнати, що 1991 року Україна втратила шанс реформувати передусім архіважливу для незалежної країни інформаційну галузь — фактично вітчизняні ЗМІ лише змінили своє ідеологічне забарвлення (так би мовити — змінили маску).

Рішучість подібного твердження пояснюється тим, що, поперше, вітчизняні очільники — насамперед, жоден з Президентів, — ні разу не піднялися до розуміння ролі й значення інформаційного простору у житті задекларованої незалежної України.

Вибір шляхів виходу з кризи, до якої потрапили вітчизняні ЗМІ, широкий. Можна обрати німецький, коли створюється Рада з преси, до складу якої входять журналісти (а не підсадні качки — слуги влади), делеговані Національною спілкою журналістів та Національною профспілкою засобів масової інформації, а також видавці, направлені до Ради Національною спілкою видавців газет та спілкою видавців журналів (їх у нас немає, то ж належить створити — знову ж таки, без участі влади).

Тоді не буде нинішній керівник НСЖУ С. Томіленко бідкатися, що “олігархи, які створюють ЗМІ для політичних впливів, не потребують якісної журналістики”.

Є інші варіанти подолання безвиході — нам ближчі природно, європейські.

Коли б ми після 1991 року розпочали реформувати інформаційну галузь — незалежну від влади, правдиву й цивілізовану — сьогодні б не мали радіотелесміття в ефірі, тенденційних публікацій на газетних шпальтах тощо.

На чолі Суспільного мовлення — кандидат у найманці французького легіону?

Що таке французький Іноземний легіон і чим він займається? Дещо нагадаємо про це читачам.

Це складова Збройних сил Франції. Гасло війська “Легіон — наша Батьківщина”. Набирають добровольців зі всього світу. Воюють у всіх кутках планети Земля — за солідні гроші.

Бажаєш стати легіонером? Одразу згоджуйся на зміну прізвища та імені — іншими словами, на зміну самоідентифікації.

Що надихнуло свого часу реформатора українського радіотелебачення З. Аласанію податися до французького легіону, автору невідомо (та й навіщо нам про це знати — це його особиста справа. Тим більше, що добровольця туди не взяли). Головне — маємо знати, який світогляд у людини, котру влада вперто нав’язала журналістському середовищу. Це З. Аласанія все ще згадує про свою спробу стати легіонером, отже це не випадок у його біографії, а певне бачення свого призначення на землі.

Нас цікавить інше — портрет особистості, якій довірили створити фактично нове (нинішні очільники та їхнє оточення люблять де треба й не треба вживати поняття “модерні”) радіо й телебачення в Україні.

Ось одне з інтерв’ю З. Аласанії, що вражає багатим (!!) словником колишнього харківського журналіста з дипломом будівельника.

“Ми прибрали все лайно” — так оцінив початок своїх реформ З. Аласанія. Що він мав на увазі, зрозуміти важко, бо те, “прибрано”, про що сказав нинішній голова правління НСТУ, образно кажучи, залишилося й переважає в програмах і радіо й телебачення (взагалі-то, справжні мудрі реформатори розумно поєднують і працьоване попередниками, й запропоноване своє нове).

Матеріали конкурсного відбору, програми претендентів теж здивували. Бо не проста це справа — оновлювати інформаційну галузь, коли всі претенденти-кандидати — добре відомі у навколо-телевізійному середовищі, але не своїми особливими творчими чи організаційними досягненнями, а просто тим, що вони, як кажуть, є на світі. Цього, звичайно, мало. Тому найкращий вибір — європейський варіант оздоровлювальних змін.

Але події навколо Суспільного радіотелебачення розвиваються згідно давно окреслених планів групи, котра вперто просуvala вперед З. Аласанію (журналісти говорять про гостре бажання лідерів тієї групи залишити на Хрещатику лише будинок колишнього Держтелерадіо, а на місці старої частини установи та солідної території внутрішнього двору відграти піднебесної висоти торгово-

“Нас порятує не МВФ чи опора на бізнес супербагатих, навіть не сильна армія, а свідомий вибір державницької ідентичності”.

розважальний комплекс — що ж, ідея непогана для множення прибутків майбутніх господарів-нуворишів).

Не лише з Божої примхи переможцем став З. Аласанія, бо, знайомлячись з його програмою, можна тільки дивуватися та ставити на полях знаки питання (зміст породжує здогад — а чи сам автор може пояснити, про що він говорить?). Мало конкретики, більше туманних планів та нереальних намірів. І жодної відповіді на питання: “Як досягти очікуваних змін?” Нема відповіді й у змісті інтерв’ю, що поширює останнім часом З. Аласанія. А лідер, котрий сам сумнівається в перемозі, перший ворог.

Можливо, навіть не в особистості випадкового голови НСТУ проблема?

Словом, очевидно харків’янин З. Аласанія помилився, взявшись не за свою справу — телерадіовоза з трясовини йому не витягти. Зрушити з місця те, що має загалом клеїмо “УР+УТ”, не так просто. Хоча сьогодні Москва майже не забирає в Останкіно все краще, що є в Києві, але утверджена десятиліттями провінційна посередність і русифікованість все ще панує і в студіях на Хрещатику, й на Мельникова.

З розпачу З. Аласанія говорить про якусь інтелектуалізацію українського телебачення та радіо. Але Хоркіни, Тягнирядни та іже з ними вже все зробили навпаки: переконливо продемонстрували радіослухачам як це робиться — радіоаудиторія різко зменшилася, радіо залишають талановиті журналісти та ведучі програм, що мали свої віддані слухачські аудиторії.

Звичайно, сьогодні немає практики контролю з боку суспільства за ЗМІ — демократія (якби ж то справжня!). От коли доживемо до часу незалежної преси та електронних ЗМІ, то стане ясно — хто талановитий, а хто імітатор.

Радіомовлення, телебачення — це перш за все імена, постаті, люди, котрих знають і ким захоплюються.

Хто ці “каліфи на час”, котрі сьогодні засіли в студіях та перед мікрофоном?

Не буду називати нинішніх керівників українського телебачення — підлеглих З. Аласанії. На жаль, майже немає серед них талановитих журналістів, у яких є глядач, кого знає телеаудиторія, якого хочуть бачити й слухати. Хто працює цікаво, відкриває завжди щось нове, допомагає зрозуміти сучасність й оцінити минуле.

Згодьтесь, коли б в театрі не було талановитих акторів, хто б ходив туди?

Повторюся: йдеться про обіцянки З. Аласанії інтелектуалізувати вітчизняне телебачення й радіо. Як це він планував зробити, досі залишається незрозумілою таємницею. Пояснення просте — бракує творчих ідей і рятівних планів, таланту бачити ті спасенні шляхи.

Тільки реалізовувати ці плани повинні не аласанії, не ложкіни, не безуглі та інші раби “золотих горщиків”, а патріоти своєї батьківщини.

“Я більше не журналіст, тепер у мене найбільше бажання — бути бізнесменом”

Так сказав генеральний продюсер популярного телеканалу.

Скільки “журналістів” хотіли б піти цією стежкою? Бо що дає сьогодні журналістика навіть небез-

таланним? Безпринципним — досить товсті конверти з валютою. Незалежним — скромну зарплатню у мало та середньотиражних періодичних виданнях.

То хто сьогодні править інформаційним простором? Не просто ділова людина, а нувориш, в якому помер журналіст (це суперечливий висновок, адже який був справжнім журналістом, то цього б просто не могло статися).

Це твердження в якійсь мірі близьке тому, про що йшлося на початку наших нотаток. Адже хіба може тверезо мисляча людина підтримувати думку, що 46-мільйонною європейською державою здатні управляти клоуни-нездари чи навіть ошасливлені долею й талантом співак? А також хіба це не трагедія, коли талановита людина свідомо заради товстого капшука зраджує надії громади?

Емоційно сприймаємо сучасні події, а тверезі аналітики вкотре шукають (чи імітують!) відповіді на питання “Де причина парадоксальних результатів чергових виборів?” І місцевих, і загальнодержавних. За 27 років наслідки народного волевиявлення все сумніші й сумніші: до парламенту потрапляють депутати, немало з яких мають суперечливі документи про освіту та суспільну діяльність (чимало хто були не раз ув’язнені за скоєні злочини), уряди формуються з малокваліфікованих фахівців-товстосумів; через недосконале законодавство й тотальний хаос на автошляхах фактично щодня чуємо про чергові жертви і т.д., і т.п.

Ці та багато інших суспільних явищ притаманні й інформаційній сфері — бажаному правдивому дзеркалу на великій дорозі життя.

Безумовно, автор цих нотаток — за демократичний шлях розвитку України. Та, очевидно, досить гратися в псевдодемократію, досить робити героїв з пройдисвітів-зłodіїв. Час повернути в українське суспільство культ науки, освіти, культури й духовності.

Але сьогодні, на жаль, очільники держави часом діють неадекватно ситуації: наприклад, багато говориться про мовні проблеми в Україні. Існують десятки різних структур при міністерствах та установах, функціонування працівників яких добре оплачується (не десятки тисяч гривень, а сотні!) — позитивні результати відсутні, адже нинішній рівень русифікації в державі перевищує навіть радянські часи).

І виникає запитання: “Що заважає Президенту видати розпорядження про обов’язкове вживання чиновниками на державній службі державної мови, що передбачено чинним законодавством?” Коштів на це зовсім не треба витрачати, просто потрібно реалізувати нагальну вимогу до держслужбовців виконувати закон про державну службу. У міністерствах та в урядових структурах панує російська мова, телеекран і численні радіостанції — російськомовні. Намірів щось змінити, не вдаючись до рішучих дій, замало.

Дійте, пане Президенте!

P.S. Нанайська боротьба — імітація суперництва з противником-антиподом: темної пори доби у парусиновому наметі з вогнищем борець виконує ритуальний танець, створюючи рухому тінь, із якою сам бореться і милується собою. .

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Неважко здогадатись, що Україна є однією з держав, які варто готуватися до серйозних подій. Проблема не лише в тому, що гіпотетичні 50 єврохабів значно прискорять міграцію активного населення з України. Ці люди могли б працювати на батьківщині, створюючи економіку виживання як основи конкурентного потенціалу держави. Утворення потужних фінансово-промислових центрів супроводжуватиметься концентрацією ресурсів за законом мінімізації втрат, притягуючи їх з ресурсно багатих сусідніх територій. Україна безумовно входить в їхній перелік. Наведені гіпотетичні загрози є значними, адже після такого “донорства ресурсу в обмін на наркотик кредитів” у нас може виявитися мало ресурсів для розвитку нашої держави. У нас буде дефіцит інноваційного потенціалу передовсім у галузі адекватної модернізації держави і бізнесу. Нідерланди мають мізерні ресурси, але ефективність їхнього аграрного виробництва на порядок вища від хвалених успіхів наших агрохолдингів на найкращих у світі чорноземах.

Можна розгубитися, складаючи перелік українських проблем, але правда у тому, що їх не уникнути. Нам конче потрібно виграти час, щоб бути готовими. Єдиний чинник, який дещо відтермінує насунання на нас глобалізаційного дев’ятого валу — це послідовна мовно-етнічна політика, громадянський і державний захист українських етнічних вартостей, відносини з етнічними меншинами як з рештою громадян на основі верховенства права. В новому світі відмінність між автохтонами і меншинами вже не мірятиметься числом, а діловою активністю і здатністю осідлати глобалізаційний тренд, використати його для здобуття влади і багатства. Меншини вже ніде не асимілюються в традиційне мовно-етнічне середовище, якщо воно не дає їм преференцій у світовому бізнесі, не має головних маркерів космополітичної складової глобалізації, не володіє хоча б однією з її мов. На пострадянському просторі перехідною мовою космополітизації є російська. Тому в Україні етнічні меншини обирають і обирають російську та англійську, не маючи потреби в українській. На жаль, російська мова є не лише мовою окупації, а й перехідною регіональною мовою глобалізації, яка передусім англійській. Тому на її боці багатий

Цей незручний аспект мовно-етнічної політики

Недавно відомий шведський футуролог Кьєлл Нордстрем у своїй київській лекції для бізнесу зробив припущення, що в недалекому майбутньому замість 28 країн ЄС буде 50 потужних економічних хабів. До того ж соціологічні прогнози свідчать про стрімку концентрацію бізнесу і активного населення у містах. Глобалізація явно прискорюється, і грядуща урбанізація та космополітизація населення планети радикальним чином вплине передовсім на життя громадян держав зі слабким конкурентним потенціалом.

цивілізований світ, симпатичні мільярдери наших теренів і, безсумнівно, — Росія. Нас будуть русифікувати з боку Росії і з боку решти світу, навіть не маючи до нас і краплини злого — така воля бізнесу на бізнесі.

Треба визнати, що національні меншини завжди активніші, здатні швидко використовувати місцеві і світові процеси для збагачення і впливу на державу. Не треба принижувати ромів жалістю чи заздрити надто успішним представникам бізнесменам і владцям з якоїсь іншої національності. Роми живуть як їм хочеться і не завжди успіхів наших агрохолдингів на найкращих у світі чорноземах. Можна розгубитися, складаючи перелік українських проблем, але правда у тому, що їх не уникнути. Нам конче потрібно виграти час, щоб бути готовими. Єдиний чинник, який дещо відтермінує насунання на нас глобалізаційного дев’ятого валу — це послідовна мовно-етнічна політика, громадянський і державний захист українських етнічних вартостей, відносини з етнічними меншинами як з рештою громадян на основі верховенства права. В новому світі відмінність між автохтонами і меншинами вже не мірятиметься числом, а діловою активністю і здатністю осідлати глобалізаційний тренд, використати його для здобуття влади і багатства. Меншини вже ніде не асимілюються в традиційне мовно-етнічне середовище, якщо воно не дає їм преференцій у світовому бізнесі, не має головних маркерів космополітичної складової глобалізації, не володіє хоча б однією з її мов. На пострадянському просторі перехідною мовою космополітизації є російська. Тому в Україні етнічні меншини обирають і обирають російську та англійську, не маючи потреби в українській. На жаль, російська мова є не лише мовою окупації, а й перехідною регіональною мовою глобалізації, яка передусім англійській. Тому на її боці багатий

тохтонні нації чи анклав меншин, і тому нам важливо бути готовими до жорсткої конкуренції десь через років 30. Для цього треба усім намагатися бути громадянами україноцентричного світогляду. Це я кажу тим, хто недолюблює етнічних українців і вважає їх винними в усіх проблемах держави. Але, прикро, не всі емігранти Франції люблять французів, але ж стають французами, щоб жити мирно і добре, як у Франції. Те, що наші чиновники, міністри, депутати, армії, поліціянти і прості громадяни публічно послугуються російською і троять “українців”, свідчить про трагічне нерозуміння важкості світових викликів, які маємо здолати. Нас порятує не МВФ чи опора на бізнес супербагатих, навіть не сильна армія, а свідомий вибір державницької ідентичності, бо так ми виграємо час для відновлення перед новим змаганням світу. Звісно, ми не можемо бути противниками глобалізації, бо це нерозумно, наче протистояння великій стихії, але нам конче треба виграти час, щоб підготувати власний корабель і залишитися на плаву. Не певен, що ми розуміємо як це зробити зараз, але сподіваюся, що зрозуміємо, інакше не було б сенсу писати цей текст. Для початку достатньо хоча б вдавати із себе на публіці громадянина українського націоналістичного світогляду. Навіть якщо декому від цього верне душу і вдома хочеться вилаяти себе рідною мовою. Можливо, після ще кількох болючих ударів по нашій кишені, стати такими громадянами захочеться більшості. Але час на прийняття особистого рішення минає, і всі ми можемо програти. Звісно, в прогріші немає особливої трагедії, бо хтось мусить програвати. Будемо звикати до життя за течією світу, адже людина звикає до всього. Ми ж не найгірші — так живе більшість населення планети. Я ж волюю, щоб нове покоління українців опинилося на плаву, в українському, а не чужому човні.

Цю книгу знатиме світ

Чотири роки тому в нашій газеті було надруковано звернення письменника, журналіста, народного депутата України і скликання Андрія Бондарчука до читачів з проханням надсилати свої спогади про Голодомор 1946-1947 років і жертвну спрому голодуючим Сходу, Центру, Півдня України і прилеглих областей Росії, аби створити колективну книгу-літопис повоєнної трагедії.

І ось нещодавно у київському видавництві “Орієнтир” побачило світ солідне 608-сторінкове видання “Україна. Голодомор 1946-1947 років: непокараний злочин, забуте добро”, здійснене за сприяння Дослідної Фундації

ім. О.Ольжича (США). Відбулося кілька презентацій, дві з них — в Києві, в Народному Домі й у КНУ ім. Т. Г. Шевченка на міжнародній науковій конференції “Штучні голодомори ХХ століття”.

А днями із США надійшла ще одна приємна звістка: книга “Україна. Голодомор 1946-1947 років: непокараний злочин, забуте добро” зарахована у Фонди престижної бібліотеки Конгресу. До того ж до особливої, перманентної колекції сектору, звідки розсилають каталоги її видань, що там зберігаються, у найбільш відомі бібліотеки країн світу. Свою книгу автор презентує найбільшим бібліотекам областей України.

“Немає правди, яку б Господь не відкрив у час,
Ним визначений, і за зневагу до якої
не спитав би з нас”.

Олжею Богові не служать

Галина МОГИЛЬНИЦЬКА,
заслужений працівник освіти
України, старший викладач ка-
федри психолого-педагогічної
та суспільно-гуманітарної осві-
ти КЗВО “Одеська Академія не-
перервної освіти”, письменни-
ця, лауреат літературної премії
ім. Василя Стуса

I. Поїздка “не в ту сторону”

Почула по телебаченню про поїздку наших буців українських громадян та благословенних ієрархів буців Української Церкви у Туреччину, на Фанар, до Його Святості Вселенського Патріарха Варфоломія I з уклінним проханням спасти Україну від біди, бо як тільки буде видано Томос про визнання Церкви Київського Патріархату та надання їй статусу Помісної, та одразу кінець світу настане, а в такій любимій цими представниками народу Україні весь “мир і благоденствие” напружиться.

Очолював цю делегацію від “українців” здавна відомий своєю “найхристияннішою” любов’ю до України (без українців у ній, ясна річ...) митрополит Одеський та Ізмайльський Агафангел, а серед делегатів майнув “до болю знайомий” ще з часів Донецьких та Луганських мітингів під російськими триколорами бородатий фейс сеп... (ой, пере-прошую дуже!) народного депутата України В. Новінського.

Ну, подумала я собі, слава Тобі, Господи, вирозуміли люди на решті! Вже й про Україну та її “мірне і благоденственное життє” дбати почали!

Але отут мені й згадався Мойше із єврейського анекдоту, що їхав, бідний, “не в ту сторону”. Ледь я в телевизор не вскочила, так мені закортіло в ту ж мить розказати про нього тим стамбульським візитерам. Та вчасно згадала, що з моїми габаритами я в телевизор не поміщуся, і вирішила, що доведеться дочекатися повернення з Фанару наших “голубів миру” та вболівальників за наше “благоденственное і мірне життє”.

Отож, дочекавшись, я й звертаюсь до них, хоч сподіваюсь, що усім читачам газети буде цікаво ознайомитися з цим “посланням”.

Високостойний Владико Агафангеле! Шановні панове візитери!

Дуже дякую вам за ваше піклування про мир і спокій на землі нашої.

Сердечно вболіваючи за ваші дорожочні (ні-ні! не хрести та панатії, блиском яких ви, кажуть, навіть осейний Царгород засліпили), а сугобо за ваші дорожочні самопочуття і здоров’я, просила б вас не обтяжувати більше телеса і душі своя такою “широсердною” турботою. Бо якось так воно виходить, що як тільки ви і вже з вами сильно активно починаєте піклуватися про нас — воно нам обов’язково боком вилазить. Ну, хіба ж не ваше усердне піклування “о строительстве русского мира в Украине во имя поднятия духовности и сохранения чистоты истинного православия” призвело до війни на Сході, до розрухи сотень міст і сіл Донба-

су, до загибелі тисяч українських громадян? Тож краще вже не піклуйтеся!

А ще хочу висловити вам, панове, щире своє співчуття з приводу того, що ви, як бідний Мойше із одеського анекдоту, переплутали напрям і “не в ту сторону” заїхали спасати Україну, як мовиться в молитві, “от глады, губительства... нашествия иноплемених и междуусобных брани”.

Вам би за цим — на Північ! А ви — на Південь! Навіщо? Південь же нам танки й “Гради”, іже “Буки” не посилав для “губительства” наших міст і сіл, шахт і заводів! І “нашествие иноплемених” не з Півдня прийшло. І зброю та бронетехніку для того “губительства” Вселенський Патріарх не освячував. Освячував їх патріарх Московський, “о здравии и спасении” якого ви щоденно молитесь у церквах своїх, і волю якого виконуєте, як і він виконує волю кремлівського антихриста.

І бойовиків цілими дивізіями для вбивства наших синів і бра-

графии чернее земли”, “фальсификаторами истории”, “предателями” і т. інш.

Це все, Владико, Ваші слова, опубліковані з Вашого благословення, у Вашій пресі. Це хіба не провокація “междуусобных брани”? Але ж все це робилося не тільки в Одесі і благословлялось не тільки Вами, а, мабуть же, й Іларіоном Донецьким, і Антонієм Бориспільським, і Федором Кам’янець-Подільським, які разом з Вами “Україну рятувати” до Стамбулу їздили, і ще безліччю єпископів та архієреїв підлеглої Москві буців Української Церкви, що в приватний літак, наданий г-ном Новінським для комфортного перельоту на Стамбул, напевне б, не вмістилися.

Наслідком цієї вашої спільної провокативної діяльності було те, що частина обдуреного вами і, ясна річ, обуреного “русскоязычного населения” похватали російські триколори й побігли мітингувати й референдувати, а північний “брат і доброзичливець”, на якого ви працювали, швиденько “під

тів на нашу землю зі Стамбула не посилали. Вони з Півночі прийшли. Із того “русского”, себто “російського міра”, за облаштування якого в Україні ви так шалено боролися (чи ще й нині боретесь?)

Та й до “междуусобных браней” в нашої Державі Вселенський Патріарх руки не доклав! У їхньому розпалованні що ви, Владико, що г-н Новінський й іже з вами — майстри неперевершені! Та ще ж московські “консультанти” і “спонсори” допомагають...

Чого лишень була варта ота карта України, на 3 сорти розділена, що по 20 разів на добу з’являлась в рекламі “Партії регіонів”, виборчий список якої в Одесі Ви, Владико, очолювали.

Та й хіба тільки цією “сортувальною” картою обмежувались ваші, панове, “русомірянські” провокації? А ваші (й Ваші, Владико, в тім числі) листівки, проповіді з амвонів церков, підлеглих Москві, у яких усіх, хто бодай слово промовив на захист української незалежності, мови чи Церкви, обзивали фашистами, хунтистами, антихристами чи слугами диявола, або “націоналістами, чьи био-

шумок” зелених чоловічків через кордон у Крим перекинув та “гуманітарні конвої” з бойовиками і зброєю на Донбас послав. І гаять тепер ті російські “брати” із тієї “гуманітарної” зброї по тому обдуреному вами Донбасу, не питаючи, хто там “язичний”, а хто “мовний”, і хто носив триколори, а хто — українські прапори.

Це ви, ваша облуда і ваше русомірянське холуйство спричинило одеську трагедію 2 травня; це із-за вас, панове, страждає Донбас, зруйнований “істинно православними братами”. І ще довго буде страждати серед руйн, якщо вся Україна не оголосить якусь “всенародну толоку” та спільними зусиллями не відновить все, зруйноване і знищене “православним руським міром”.

Але ми це точно зробимо, не питаючи, хто якою мовою говорить і хто в якій церкві молиться. Бо це — наші люди, мої — особисто мої! — співгромадяни, наші — і особисто мій — народ, і я, як і кожен справжній українець, хочу, щоб усі представники цього народу — кожна людина в нашої України, були щасливими, здоровими й задоволеними життям. І я твердо вірю, що так і буде! І Церк-

ва Помісна — наша, Українська під Київським омофором — буде! І мир — буде! І Україна — незалежна, сильна, багата і вічна — також буде!

А Вам, Високостойний Владико Агафангеле, слід було свою делегацію все-таки не до Стамбулу, а до Москви звозити... І то не з тим, щоб знову закликати Московську владу посилити боротьбу проти Помісної Церкви в Україні, створення якої, за Вашими словами, “поставит крест на проекте Великой России”, як Ви це робили 4 липня 2006 року на “круглому столі” в Москві, а для того, щоб пояснити своєму першоепарху Кирилу, що не Божа це справа — благословляти вбивство православних братів, як і зазіхати на чуже. Заповіді Господні нагадали б йому, якщо вже так сталося, що він напруж забув їх.

Шоста, наприклад, каже: “Не убий!” А Московська Церква що робить? Благословляє вбивство — і то вже не вперше, тільки за менш як 20 років ХХІ століття. Була ж й Ічкерія, і Грузія, тепер Україна, Сирія...

жечка — маленька! Жаль, що Патріарх Кирило її не читав або не зрозумів, бо написана вона нашою, “улічною, площадою рождённой речью”, як її атестувала колись газета “Справедливость”, що виходила з Вашого, Владико Агафангеле, благословіння. Образливо, звісно, але по суті — правильно, Ваше Високопреосвященство. Бо ж мова наша, й справді, зродилась кілька тисячоліть тому, коли ще не тільки інститутів мовознавства, а й писемності та алфавіту не було. Звісно, тільки “вулична”, народна стихія могла породити її. Це російська формувалась на основі вже існуючої церковнослов’янської писемної та й тієї ж нашої, української...

Але зараз не про це йдеться. Про це Ви, Владико, при бажанні, можете прочитати в іншій моїй книжечці — “Учителі брехні під маскою захисників православ’я” називається. Там якраз про мови говориться: “небесні” й “земні”, “канонічні” й “не канонічні”.

А зараз я хотіла просто сказати, що як Патріарх Московський не розуміє мови країни, яку вважає своєю канонічною (чи навіть історичною?) територією, то я, трохи знаючи усі слов’янські, з церковнослов’янською вкупі, можу запросити перекласти той “Терміновий лікнеп...” російською, а Ви, Владико, як будете заради блага України їхати в правильному напрямку (на Москву, себто) заохопте його із собою та вручите Патріарху Кирилу.

Та й Вам самому прочитати її цікаво буде, бо “Літос...”, спеціально для Вас написаний. Ви, очевидно, не дуже уважно читали, якщо й досі не зреклися свого неправдомовства та продовжуєте блудословити, розповідаючи вірянам казочки про канони та про “істинное православие”, насправді ж дбаючи про те, щоб “не был нанесен ущерб геополитическим интересам России”, як було відверто сказано на нараді єпископів “української” Церкви МП 25.06 ц.р. в день святкування іменин вашого предстоятеля — Владика Онуфрія.

Бо знати правду, Владико, хоч би якою вона була неприємною й гіркою, необхідно, якщо вже не для переформування власної свідомості, то хоч би для того, щоб не вводити неправдою в спокусу свою паству. Адже сам Господь попередив: “яко горе человеку есть, им же соблазн приходит”.

Отож, я бажаю щиро, щоб усі ви зреклися нарешті неправди, якою несете “соблазн” для громадян України, і щоб горе вас не спостигло ні на цьому, ні на тому світі. Бо в тому, що Ви тої правди не знаєте, може, й не Ваша вина. Вона так надійно була схована й такими печатами запечатана, що за неї треба було платити і діями, і життями.

Але немає правди, яку б Господь не відкрив у час, Ним визначений, і за зневагу до якої не спитав би з нас.

Далі буде.

“Та все ж не зникли без сліду сила й нескореність
з відходом цілих пластів, перемелених
комуністичним терором”.

Смерть у день янгола, на світанку

Василь ПОРТЯК

24 червня

Їх було десять — гуцульських газд, замкнених у пристосованому під відділ НКВД будинку над Черемошем. Зайшло на третій день кривавої війни, тієї фази Другої світової, що її згодом сталіністи назвуть вітчизняною. По всіх великих тюрмах і райцентрівських чекістських підвалах Галичини, Західної Волині й Північної Буковини (далі буде й по східніших теренах) чекісти лихоманливо нищили ув'язнений люд. Але навіть цей поспіх не стримував їх від немислимої і безглуздої жорстокості. Відомо про розп'ятих священників, згвалтованих монахинь, убитих в материнській утробі немовлят... Так було і в цьому будинку в селі Жаб'є (тепер смт. Верховина). Першим на муки взяли Онуфрія Манчука. Не потрапити в чекістські жорна після “визволення” в нього шансів не було. Навіть дивно, що його заарештували тільки в травні 41-го. Січовий стрілець, учасник боїв під Маківкою. Після повернення з війни — активний просвітянин, засновник кооперативного руху на Гуцульщині. Власним коштом на власному ґрунті побудував українську школу й заарендував будинок для другої, початкової, в час тотальної колонізації. Аматор-фольклорист, етнограф, самотній письменник (уже в 90-х роках вийшла друком збірка його новел з гуцульського життя), автор статей у ряді галицьких журналів міжвоєнної пори. Таких “червона” влада не сприймала органічно. Тому, мабуть, і катували найжорстокіше. Все переповідали важко. Досить сказати, що вибрали очі і вбивали цвяхи в голову. Іншим дісталось не набагато менше. З усіх нещасних врятувався один — втиснувся у вузький закапелок поза грубою. Настільки вузький, що сховатись там не здавалось ймовірним. Та ще кати свої “труди” так щедро окроплювали водярою, що під кінець зовсім осоловіли й не помітили браку одного в'язня в рахунку замучених. А як настала днина, покинули набитий трупами дім, повпадали, п'яні, в авто й подалися на Косів, на схід. Був день вшанування святого Онуфрія. Іменинники, Онуфрієві Манчуку, рівно десять днів перед тим — 15 червня — виповнилося сорок два.

25 червня

За кров рідну, невинну

До публікації “ВИРОК ВИКОНАНО 24 ЧЕРВНЯ 1953 РОКУ” — про мученицьку смерть Онуфрія Манчука — Наталка Поклад додала коментар: “А ми дивуємось, де поділася наша торжествуюча сила і нескореність...” Гіркі роздуми, і багато в чому справедливі. Та все ж не зникли без сліду сила й нескореність з відходом цілих пластів, перемелених комуністичним терором. Разом з Онуфрієм Манчуком че-

Відомий український письменник Василь Портяк, чий батько і родина брали участь у визвольній боротьбі УПА, написав блискучі оповідання і кіносценарії про своїх земляків. Нині на Фейсбуці Василь Портяк друкує вражаючі документальні начерки бойових епізодів і біографій повстанців. Пропонуємо Вашій увазі сторінки цих оповідей, які, вірогідно, стануть сторінками його майбутньої книжки.

кести вбили 25 червня 41-го перед втечею з Карпат і мого односельця Івана Ілюка. Теж тяжко мучили. Манчук був, як відомо, знаний на всю Гуцульщину просвітителю, громадський діяч. Ілюк — звичайний газда, повернувшись зі світової війни, мирно займався господаркою, сам виводив у люди дітей (його жінка, доки воював, загуляла і втекла на Схід з москалями, але то окрема історія). З-поміж Онуфрієвих дітей вирізнявся Іван. Стрункий юнак романтичної вдачі, сором'язливий, як дівчина. Дуже любив батька і ним гордився. Син Івана Ілюка Митник (Дмитро) був трохи флегматик, безмежної фізичної сили і такої ж доброти чоловік. До Другої світової встиг одружитися, жили з Анною в злагоді, щоправда, дітей у них не було. Коли син побачив знівечене тіло Онуфрія, від потрясіння зомлів. Що коїлося в душі Митника, коли дивився на печені татові рани й загнані кілки під нігті, не знав тоді ніхто.

Іван Манчук-“Білогруд” та Дмитро Ілюк-“Кичера” стали безстрашними вояками УПА. Їхні імена/псевда згадуються майже в усіх “сводках” чекістів про бої з підрозділами УПА й резонансні акції СБ. Комендант боївки СБ “Білогруд” був наскільки відважний, настільки й безпощадний.

Кулеметник “Кичера” робив свою справу просто, як косив траву коло хати. А на постої, бувало, любовно погладжував свій мадярський “ручняк”, і коли стрільці захоплювались його “рахунком” в останньому бою, тихо відповідав: “То за дедю” — за тата.

У щойно виданому альбомі “За Україну, за її волю...” — порівняльному фотолітописі на-

ціонально-визвольної боротьби УПА й сьогодишньої війни з тим самим ворогом, є й сторінка зі світлинами, на яких зображені кулеметники — упівці і теперішні. Серед них і “Кичера”. Ніщо не минає безслідно.

30 червня
Наші герої. Заведія

Днями я подавав дописи про мученицьку смерть культурного діяча й письменника з Гуцульщини Онуфрія Манчука, про його сина Івана-“Білогруда”.

“Білогруд” загинув 8 серпня 1951 року. Серед товаришів по зброї, які теж у тому бою наклали головами, був і Василь Небесійчук — “Заведія”. Василя добре знали в с. Ільці на Жаб'ївщині (тепер Верховинський район). Особливо через школу бальних танців, що була організована силами місцевого осередку “Промісвіта”. В народі вона називалася “балет”, а викладали там, судячи з розповідей, і народні танці. Юнак став першою “зіркою” того “балету”, про його вправність розповідали ще десятиліттями. Як тільки, ще в час окупації німецької, в Карпатах організувалася Українська Національна Самооборона, що згодом реформувалася в УПА, Небесійчук вступив в ряди повстанців. Був ройовим, чотовим сотні УПА, розвідником, комендантом районного ексекутивного відділу Служби Безпеки (РЕВ СБ), референтом СБ Жаб'ївського районного проводу ОУН. Псевдо обрав (чи дали) не випадково — мав живий, непосидючий характер. Це слово у словниках тлумачиться згідно з Грінченковим “Словарем...” як “обманщик?”. Та даремно Б. Грінченко поставив знак питання — блискучий знавець лексикології, він відчував, що єдине, очевидно, джерело, звідки тлумачення взято, сумнівне. Насправді ж слово походить від значення “заводити жарти, забави, витівки” й таке інше, навіть бешкети. Та в підпіллі, в армії і в СБ було вже не до забав. Ось лише кілька рядків з уцілілих звітів по Жаб'ївщині: “20/III.1947 р. Криворівня. — Звена РЕВ СБ під ком. др. “Заведія” зловили лейтенанта Кімейчука Федора з Жаб'я-Слупейка. За активність проти нашого руху його зліквідовано. 23/III.1947 р. Жаб'є-Ільця. — Заст. ком. РЕВ СБ др. “Заведія” і пор. УПА “Сірий” виконали атентат на ду-

же активного стрибка

“Заведія” перший ліворуч

МГБ133 Сорюка Михайла с. Івана, ур. 1916 р. в Жаб'є-Слупейка. Сорюк вбитий, адміністративний працівник РО МВД Жмурко Петя тяжко ранений помер в шпиталі. 13.4.[19]47 р. Жаб'є-Ходак: внутр. війська в ч. 60 чол. робили перешуки лісів в Костричі. Тут наткнулись на РЕВ СБ, які відступили на верх. Др. “Заведія” і “Білогруд” відірвалися від цілості і натрапили на другу групу більшовиків. Відстрілюючися, відійшли щасливо, вбивши стар. лейт., сержанта і одного бійця”. Таких повідомлень рясно за кожен рік. Аж до серпня 51-го. 8 серпня 1951 року біля гори Скупова зустрілися для наради старшини УПА Василь Небесійчук псевдо “Заведія”, Іван Манчук (“Білогруд”), Дмитро Витошук (“Діброва”), Танасій Яцьковський (“Жайворонок”) та Микола Шкарлупа (“Гонта”).

Енкаведисти отримали інформацію про час і місце зустрічі, у операції проти п'яťох брали участь 1500 солдатів і офіцерів. Шансів у командирів не було. Хоча... “Гонти” все ж удалось вивратися з кільця, воював ще два роки. Решта загинули, відбиваючись до останнього патрона. Загинув і “Білогруд”. “Заведія” теж мав шанс — спритно виліз у густу смереку й зачався, але його мимовільно видала вівчарка “Тигра”, яка останніх пару років була з ним нерозлучна. Вона залишилась під смерекою... На пропозицію здатися з крони дерева пролунав вибух гранати.

На місці загибелі командирів стоїть хрест, у серпні 2013 року урочисто освячений.

24 червня

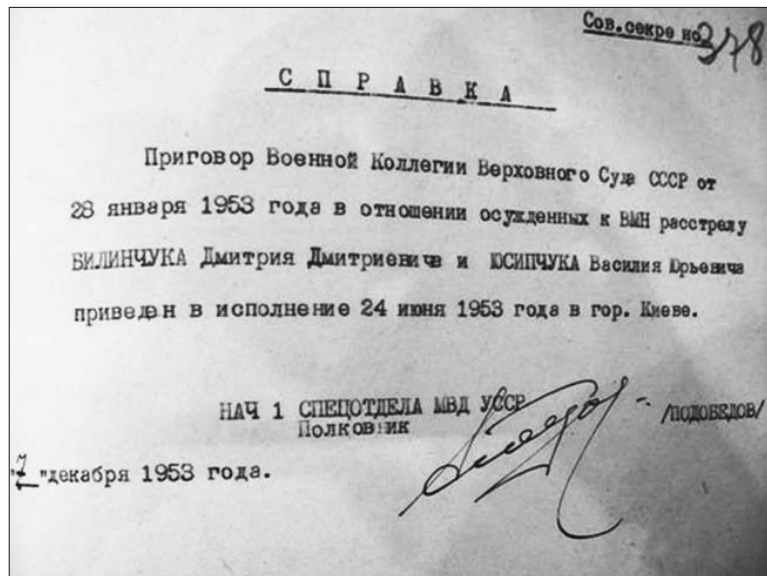
Вирок виконано

24 червня 1953 року

Дмитро Білінчук-“Хмара”. Він став легендою ще за життя. Ночуючи в спорознілому батьківському домі (рідню совети вивезли до Сибіру), був оточений німецькими жандармами, й на команду здаватися одним пострілом убив через вікно, на звук, коменданта поліції. Утік! Серед білого дня галопував конем через Косів, коли поліція й гестапо шукала за ним по цілому повіті. Очолена ним чота сотні УПА “Недобитого” вирішила справу при розгромі німецької залоги, що охороняла марганцеву копальню в Карпатах. А вже сотенним брав участь у боях з підрозділами НКВД, в рейді у Румунію. Після реорганізації УПА очолив Косівський районний Провід ОУН. Його підступно схопили у червні 1952 року. Вже понад місяць до того загинув молодший брат Василь, “Сибіряк” (мій тато). Слідство провадили в Станіславі (тепер Івано-Франківськ), потім у Києві. Місце страти (Лук'янівка? Підвал на Володимирській?) і місце заховання останків невідомі. Того ж дня розстріляний Василь Юсипчук (“Морозенко”, “Богдан”, “Олесь”), чотовий УПА, слідчий СБ, керівник Кутського районного Проводу ОУН. На жаль, світлина не знайшов. Вічна їм пам'ять!

Дмитро Ілюк-“Кичера”

Василь МАРУСИК,
заслужений журналіст України

Мені чомусь здається, що Шкраб’юк, народжений у серпні, вдивлявся ще з коліски у зоряне небо, що стало його орієнтиром у численних прозових і поетичних творах.

*“Я був сівач, а нині ревнивий жнець.
Врожай стоїть квітучою стіною.
День відійшов... А зоряний вінець
І над мою сяє головою”.*

*“Легкі слова, але вагома суть,
Яку слова на крилах днів несуть.
А це — Господь, Любов і Батьківщина.
Це три ключі, що відмикають путь”.*

*“Я вервицю відклав — не треба більш,
Бо хтось диктує: запиши скоріш!
Я вірю: Бог мої слова почув.
Моя молитва — це подячний вірш”.*

Ці поетичні роздуми Петра Шкраб’юка зі збірки “Три ключі. Мої рубай” могли би бути ілюстрацією до всього творчого набутку письменника в історико-публіцистичних, науково-історичних чи релігійно-філософських книжках львівського автора. А підготовлений до цього річної визначної життєвої події фоліант “Небесна галерея. Повернення до Бога” вповні визначає сутність авторського еста, у доробку якого — близько трьох десятків книг впродовж п’ятдесятилітнього творчого шляху.

Важливо те, що П. Шкраб’юк — дослідник історичних подій і фактів, сотень імен вітчизняної та світової культур. Перш за все, це подвижники української національної ідеї XIX—XX і XXI сторіч. Серед них — будителі вітчизняного духовного життя, козацькі витязі, борці за волю України, герої національно-визвольних змагань, які гартувалися на ниві просвітництва у материнській “Просвіті”. І що

Місія поета і вченого Петрові Шкраб’юку — 75

Своє призначення поета і вченого Петро Шкраб’юк реалізує у книжкових, газетно-журнальних публікаціях, у численних виступах в аудиторіях та на зустрічах із сотнями людей, перед священнослужителями, серед повстанців Революції Гідності на Євромайдані у Києві, перед воїнами АТО і жителями Донбасу. Люди вподобали майстерність оратора і метафоричність його поезії, талант митця.

порядку — 420 позицій і посилань на твори, що стали архівними джерелами дослідника.

Серед постійних зацікавлень автора — розповіді про священників-земляків, як от поважна збірка “Наріжний камінь Маркіяна. Статті, есеї, вірші”. У ній Петро Шкраб’юк об’єднав доповіді, лекції, поезії, присвячені зачинателеві української літератури в Галичині Маркіянові Шашкевичу. Справжнім енциклопедистом виявився вчений в академічному виданні “Імена близькі й далекі: Україна в національному і світовому вимірі”, де він висвітлює діяння видатних українців, зокрема, Івана Франка, Василя Стефаника, Михайла Грушевського, Івана Крип’якевича, наших сучасників — Григорія Нудьги, Ігоря та Ірини Калинців, Лариси Крушельницької, Михайла Рожка, Богдана Янівського та інших. У цьому, двадцять четвертому виданні, знову яскраво проявився талант автора як історика, літературознавця, поета й есеїста. Ця сво-

ян у суспільному житті України”. У передмові до книжки видатний історик Ярослав Дашкевич, зокрема, написав: “Мені імпонує чітка національно-християнська позиція п. Петра, а водночас — відкритість до інших культур, його творча наснага, працьовитість, і — що теж немаловажно — людяність. Це можуть підтвердити і читачі цієї книжки (а перед тим — радіослухачі), і студенти кафедри зарубіжної преси та інформації, для яких наш відомий письменник й історик читає спецкурс “Україна в світовій культурі”.

У поетичній збірці “Серед зір і людей” автор присвятив вірші “Братній диптих” родичам по бабусі Анні із рідних Пужників біля Тлумача на Прикарпатті — сестрам-василянкам із Австралії та Аргентини. Таким чином, перші публікації про священнослужителів греко-католицької церкви часів Андрея Шептицького виявилися пророчими: поет і вчений Петро Шкраб’юк став почесним автором Видавництва Отців Василян “Місіонер”. А скільки, йдучи за настановами Ісуса Христа, релігійно-філософських роздумів для переконання невпевнених в собі віруючих чи малосвідомих безбожників вклав автор у поважну книжку “Пробудились серед ночі, або преображення людське”!

Торік восени за книжку “Над простором і часом. Трилогія незвичайного” Петрові Шкраб’юку був номінований на Шевченківську премію 2018 року. Книжку високо оцінив шанований поет і критик Володимир Базилевський: “Незвичайність від Петра Шкраб’юка. (“Літ. Україна”, 2. XI.2017).

...Пам’ятаю, як на першому курсі в гуртожитку Львівського університету Петрові подарували портрет Гомера. Він його підписав “Per aspera ad astra!” (“Через терни — до зірок!”). Мешканці нашої студентської кімнати теж переймалися Петровими літературними захопленнями — віршами відомих поетів і його власними. А латинський вислів став літературним дороговказом-вішном для Петра. Йому, одному з найздібніших журналістів, доручили бути редактором університетської багатотиражки, запросили стати асистентом факультету журналістики. Він вибрав тему кандидатської дисертації — “Журнал “Всесвіт” як тип видання”. Тоді цей часопис очолював Дмитро Павличко. Через це та інші патріотичні вчинки недоброзичливці з ненавистю поставились до молодого вченого. Він змушений був покинути викладацьку й наукову працю, отримавши сувору партійну догану... Та здібного автора прийняли на роботу у львівську молодіжну газету, а потім запросили майже на десять років у київський журнал “Наука і суспільство” власником галицьких теренів. Завдяки цій обставині Петро прийшов до історичної науки...

Зорі, живі та символічні, денно іночно світають трударям. Трудоголікам. Таким, як наш ювіляр.

Не за горами — нові перегони за Національною премією

З 1 вересня по 31 жовтня включно поточного року Секретаріат Комітету прийматиме супровідні документи на твори та роботи, висунуті на здобуття Національної премії 2019 року, за адресою: 01001, м. Київ, вул. Прорізна, 2, 4-й поверх, кім.404—405 у робочі дні тижня до 17.00 (у п’ятницю — до 16.30).

Члени Комітету, експерти, культурні інституції відповідно до Положення про Національну премію України імені Тараса Шевченка можуть внести пропозиції щодо участі твору у конкурсі лише в одній номінації —

“Література”,
“Публіцистика, журналістика”,
“Музичне мистецтво”,
“Театральне мистецтво”,
“Кіномистецтво”,
“Візуальне мистецтво”.

Експерти, члени Комітету, культурні інституції, які представляють твір чи роботу на здобуття Національної премії, подають до Секретаріату Комітету представлення за формами, які розміщено на сайті Комітету (<http://knpu.gov.ua/>) у розділі “Порядок висунення творів”.

До представлення додаються:

- анкета, заповнена особисто кандидатом;
- копія паспорта;
- копія довідки про присвоєння ідентифікаційного коду,
- згода на обробку персональних даних;
- публічні відгуки у пресі на представлений твір чи роботу, (оригінали або ксерокопії — в одному примірнику);
- книги, каталоги художніх робіт, аудіо- та відеозаписи висунутих творів і робіт у 5-ти екземплярах.

Консультації надаються за телефонами: 270-59-49, 278-11-93, E-mail: taras_kom@ukr.net.

Нагадаємо, що відповідно до Положення про Національну премію України імені Тараса Шевченка, затвердженого відповідним Указом Президента України, конкурс серед літературно-мистецьких творів, висунутих на здобуття Премії, проводиться за всіма номінаціями у три тури.

У першому турі конкурсу Комітет проводить розгляд творів, стосовно яких внесено пропозиції щодо участі у конкурсі, відбирає твори, які братимуть участь у конкурсі, та формує за результатами у кожній з номінацій список творів, які допущені до участі у другому турі (“довгий” список).

У другому турі конкурсу Комітет проводить поглиблений аналіз мистецької цінності та суспільної значущості творів, допущених до участі у другому турі конкурсу, їх впливу на національне соціокультурне середовище, його розвиток та можливості гідного представлення української культури в європейському і світовому культурному просторі, та за результатами відбирає твори, які братимуть участь у третьому турі конкурсу і формує у кожній з номінацій список творів, які допущені до третього туру (“короткий” список).

У третьому турі Комітет визначає твори, творцям (авторам, виконавцям) яких пропонує присудити Національну премію.

За результатами конкурсу Комітет готує та вносить Президенту України подання про присудження Національної премії. Якщо за результатами конкурсу у відповідній номінації жоден твір не набрав необхідної кількості голосів членів Комітету, пропозиція про присудження Національної премії у цій номінації не включається до подання, що вноситься на розгляд Президента України.

Указ Президента України про присудження Національної премії оприлюднюється в установленому порядку, як правило, до 9 березня року присудження Національної премії.

Лауреатові Національної премії вручаються Диплом і Почесний знак та виплачується грошова частина Національної премії в розмірі, який щороку визначає Президент України за пропозицією Комітету. У разі відзначення Національною премією кількох авторів твору (співаторів, співвиконавців) Диплом та Почесний знак вручаються кожному лауреатові, а грошову частину Національної премії ділять між ними порівну.

**Прес-служба Секретаріату Комітету
з Національної премії України
імені Тараса Шевченка**

П. Шкраб’юк та І. Калинець з членами Громадської ради “Святий Юр” і школярами з Донецчини біля пам’ятника Митрополиту А. Шептицькому. Львів, липень 2018

суттєво: автор поетично доповнює майже кожне своє науково-публіцистичне дослідження релігійною і філософською лірикою. Ось епіграф до книжки “Серед зір і людей”: “Всю повноту й мету буття Як висловити можу? А все — во ім’я майбуття, А все на славу Божу” (Львів, 2003, Інститут українознавства НАНУ, Видавництво Отців Василян “Місіонер”). Наприклад, збірка “Співзвучність” (Київ, “Ярославів вал”, 2011) — це “духовно-філософська лірика, співзвучна з Божими настановами, природою, голосом предків і сумлінням автора”. Або у львівському видавництві “Українські технології” (2012) з’явилась книга есеїв “В мінливій дзеркалі кохання: енциклопедія любові”, де письменник і вчений виступає інтерпретатором мало відомих фактів про долі, щасливі чи нещасливі або й трагічні моменти у житті знайомих історичних постатей чи діячів світової культури, “починаючи від Адама та Єви”. Деякі есеї підготовлено за конспектами лекцій, які письменник прочитав студентам свого рідного Франкового університету. Треба сказати, що автор подав 17 сторінок “Показчика імен”, де в алфавітному

ерідна книга наповнена світлинами й мало відомих фактами із життя її персонажів. Кандидатська дисертація “Михайло Павлик і Радикальна партія” посприяла Петрові Васильовичу прийти до виняткового гурту львівських істориків.

Окремо назову видання, що побачило світ в “Українських технологіях” у 2015 році — “Історії, прожиті тричі”, де письменник зумів талановито зобразити, відтворити легендарне чи навіть звичайне життя наших краян, що присвятили себе рідній землі й омріяній державі. У деяких нарисах подав факти із подій на Євромайдані та власних поїздок до воїнів АТО і жителів Східного регіону.

У 2005—2009 роках учений вів на Радіо “Воскресіння” (1-й Український канал) історичну авторську програму “Дорога до Храму”, в якій прозвучали 164 передачі. Вони відзначені обласною премією імені В’ячеслава Чорновола, а 100 кращих радіо-пересилає увійшли до книги “Сто кроків до Храму. Невідоме про відоме”, яка вийшла у світ 2008 року. Ще в грудні 2007 року Петро Шкраб’юк захистив докторську дисертацію “Монаший Чин Отців Васи-

Анатолій ШКУЛПА
м. Ніжин

Скільки в нас пісень розійшлося світом
із невідомими авторами!..

Або — ще простіше: слова і музика —
народні!..

Так, оцінка — якнайвища. Бо що
ще вище від народу нашого? Але ж і не
справедливо! Все-таки душу в ці піс-
ні вкладали конкретні люди... Іще живі.
Свою душу, теж конкретну, хоча й лише
маленьку часточку від народної, звичай-
но...

Хочу справедливість повернути. І по-
каятись одночасно... За свою байдужість
(чи нерозторопність) — не чуюсь. І, мож-
ливо, за те, що не піднялася в ту слушну
мить рука, щоб записати... А повинен же
був!.. Бо таке рідко коли трапляється. Але
назад не вернешся.

Мова про прекрасну українську, як пи-
шуть і оголошують повсюди, народну піс-
ню “На зорі мене, мамо, збуди”. Включіть
інтернет і ви там обов’язково її почуєте у
виконанні різних солістів і колективів. Бе-
ре за душу — неймовірно! Аж слюзи виби-
ває...

Нагадаю слова. Переконалий, що бага-
то хто відразу згадає, особливо зі старшого
покоління. Та й молодшому — не гріх при-
кластися серцем до цієї пісні.

Отож про авторство.

Їхав колись Микола Середа, іще зовсім
юний, на свою рідну Полтавщину. Із Ні-
жина їхав, де працював.

У Лубнах зайшов у привокзальну їдаль-
ню щось перекусити. І зустрів знайомого,
скромного сільського вчителя.

Розговорилися. Ось учитель витягає
з кишені листочок зі шкільного зошита і
протягає Миколі:

— Почитай. Що ти скажеш?

Середа швидко пробіг очима по ряд-
ках.

— Що я скажу? Та це ж пісня!..

— Але ж на пісню музика потрібна, —
несміливо припустив учитель. — Хто на-
пише?..

— А я ж і напишу! — сказав Микола і,
вихопивши з вазки на столі серветковий
папірець, миттю накреслив на ньому дов-
гі лінії і тут же, як ластів’ят на дроті, поса-
див на них ноти, мовби благословляючи їх
у далекий і щасливий політ!

Учитель сидів і, здавалося, не дихав.
Боявся злякати тих ластів’ят... Щоб не
пурхнули вони передчасно з того дроту й
не попадали, так і не защебетавши щем-
ливо.

Через кілька хвилин Микола простяг-
нув серветку своєму ошелешеному знайо-
мому:

— На ось... На пам’ять!

Учитель узяв тремтячими пальцями,
подивився...

— Але ж я не знаю нот. Не вмію читати
так одразу. Проспівай, якщо можна!

І Середа проспівав. Напівпошепки,
підглядаючи краєчком ока в папірець із ще
не завченими словами.

*На зорі мене, мамо, збуди,
Хай надворі вітрів перешуг.
Я тобі із криниці води
На цілісінський день наношу.*

*Бо криниця глибока у нас,
І до неї їти по стерні...
Снилась, мамо, чомусь ти не раз
На життєвих дорогах мені.*

*Снилось, ніби ти йшла із відром,
Срібна паморозь брови взяла...
Як хотів я весняним теплом
Прилетіти тоді до села.*

*Зашуміти дощем у гаї,
Впасти травами тихо в ту мить
І натруджені руки твої
Біля серця свого обігріть.*

Історія однієї пісні Найкоротшим шляхом — у народні!

*На зорі мене, мамо, збуди,
Хай надворі вітрів перешуг.
Я тобі із криниці води
На цілісінський день наношу.*

Учитель так розхвилювався, що
й дар мови втратив. А Середа, доне-
співувавши до кінця, подумав трохи і
сказав:

— Це про мою маму написано! —
відвернувся й продовжив: — Воно з
самого дитинства в мені бринить,
оте недорозгадуване синівське по-
чуття... Тільки слів не вистачало,
щоб вихлюпнутися назовні.

На тому й розійшлися поспішно.
Мабуть, щоб один в одного сліз не
побачити, що враз накопилися на очі
густим туманом. Хто, як і куди — те-
пер уже ніхто достеменно не скаже. І
не зв’яже до купи кінці давно обірва-
них ниток.

Пісня пішла по світу як народ-
на, мимохідь отримавши щонайвищу
оцінку.

Автора слів теж ніхто не дошу-
кувався, на жаль, хоча в моїй голо-
ві мерехтіло, крутилося його прізви-
ще, але чомусь не з’являлося. Бо ніколи,
певне, й подумати не міг, що така пісня
— й без авторів гуляє по світу... І якби не
мимовільне бажання заглянути в інтер-
нет, щоб слова списати, так би воно й
умерло в мені.

Знайшов пісню легко і мовби що
штрикнуло мені межі очі: автори слів і
музики — невідомі. Свіжо штрикнуло: як
це?.. Та ж принаймні автора музики я,
виявляється, знаю! І повертаю йому віднині
хоч частинку свого боргу. Хай їде він — мій
друг Микола Середа — по цьому чарівли-
вому світові... І не сам, а разом із цією пре-
красною задумованою піснею — і за себе, і
за того, хто дав йому ці неймовірно прості,
але такі щемливі слова.

Шукаю далі... І раптом! Натрапляю на
книжку Володимира Чуйка, у якій він зі-
брав кращі вірші різних поетів про матір.
І що я бачу? “На зорі мене, мамо, збуди”
— власною персоною! І з цілком конкрет-
ним автором!

Дмитро Андрійович Головка — наш
земляк, із тичинівських Пісків на Бобро-
виччині. Мій учитель і старший товариш.
Редактор кількох моїх книжок. Автор піс-
лямови до однієї з них.

Сором мені, сором! Недарма кажуть,
що найнепомітніше те, що на видноті.

От вам і народна пісня! Слова Дмитра
Головка, а музика — Миколи Середи! Рід-
на, їй-Богу!

Така приємність докопуватися до най-
чистіших джерел.

Телефону до Головка. Виявляється,
Дмитро Андрійович цей вірш написав на
замовлення земляка з Парафіївки Ічнян-
ського району Івана Цинковського, чу-
дового поета, який тоді працював у га-
зеті “Колгоспне село” (зараз “Сільські
вісті”), де й надрукувався невдовзі. Че-
рез певний час цей вірш з’явився у над-
звичайно популярному серед сільських
жителів відривному настінному кален-
дарі. Мабуть, звідти й переписав його
сільський учитель. А може, із першої по-
етичної збірки Дмитра Головка “Плем’я
робітниче”, яка вийшла у світ у 1958 ро-
ці в київському видавництві “Молодь”.
Невдовзі Андрій Малишко на письмен-
ницькій нараді назвав цей вірш кращим
на материнську тему. Та й нині — хто мо-
же заперечити авторові всесвітньовідо-
мої “Пісні про рушник”?

Додам лише, що Микола Петрович
Середа (15.05.1945—05.01.2002) родом

Дмитро Головка

із Гадяча на Полтавщині, досить три-
вальної період працював викладачем Ні-
жинського училища культури і мистецтв
імені Марії Заньковецької. Писав музи-
ку, аранжування. Без жодного інстру-
мента під руками міг написати парти-
туру для будь-якого оркестру, хору чи
ансамблю.

Музика стала для нього диханням.

Сидів собі в студії і творив. І зовсім не
думав про славу.

Ще одне підтвердження: скромність —
найкоротша дорога в забуття.

На зорі мене, мамо, збуди...

І правда, хто рано встає, тому Бог дає.

А мені чомусь довго не давав.

Тривалий час у моїй голові жили і по-
ет, і композитор, та, певне, у різних півку-
лях головного мозку — як на різних піку-
лях планети Земля.

Між ними стояв отой сільський учи-
тель. Я чомусь подумав тоді, що це він на-
писав вірша. Бо це ж було десь на почат-
ку вісімдесятих років минулого століття. Я
тоді лише входив у літературу.

А знав же обох авторів. Тільки кожно-
го окремо. І часто з ними зустрічався, роз-
мовляв.

Це ж за просто б міг звести їх!.. Позна-
йомити! Вони б охоче погодилися. Ще б
пак! А так Дмитро Головка тільки й чув, що
музику написав якийсь хлопець із Полтав-
щини. А Середа гадав, що ті слова написав
сільський учитель. Бо ж на пом’ятому па-
пірці. Чим і заклав у мою голову таке непо-
доланне гальмо.

Слава Богу, відпустило.

Автори вийшли із затінку — і пісня іти-
ме по світу тепер із їхніми іменами.

Я колись писав, що Миколі Середі, ма-
ленькому хлопчику із Полтавщини, вру-
чала грамоту сама Катерина Фурцева, мі-
ністр культури Радянського Союзу. За
перемогу у всесоюзному конкурсі юних
композиторів.

Ще школярем Коля взяв участь у тому
конкурсі. Одним із завдань тоді було напи-
сати на слова місцевого автора музику про
місто, в якому відбувався конкурс. Чи то
Світлогорськ, чи Світлодарськ... А може, й
Світловодськ! Точно вже не згадаю, але що
в назві було присутнє щось таке світле, так
це точно.

Перемогу здобуто, славу забуто, одна
лише мелодія. Ні-ні — та й зрине у Мико-
линій пам’ять.

Одного разу, коли я зайшов до нього в
студію, він запропонував:

— Напиши слова, якщо виникне ба-
жання...

І наспівав мені мелодію. Ту саму, з якою
перемагав колись.

Я й написав: пісню про Ніжин, яку на-
звав “Наш ніжний град”:

*Із глибини обпалених століть
Явився нам із сонця і роси
Уне́неж-сад у чарах верховіть,
Наш ніжний град у золоті краси.*

*Понад Остром, де верби в синій млі
І тишина промінить береги,
Як діамант поліської землі,
Наш ніжний град іскриться навкруги.*

*Зоря надій у кожному вікні
І доброта — в пошані над усе.
Мов чарівник, небачені вогні
Наш ніжний град у молодість несе.*

*Цвіте луна від серця навсибіч
І вироста у дзвонах синява.
І кожен крок до незабутніх стріч
Наш ніжний град, наш Ніжин осява.*

Пісня звучала й на центральній площі
Ніжина, в час святкування Дня міста.

Композиція, підготовлена заслуженим
артистом України Валерієм Кирилюком,
вражала і захоплювала.

Я згадав іще одну пісню, музику до якої
написав Микола Середа, для того, щоб
сказати: ті, хто знаються в музиці, можуть
потвердити, що обидві мелодії написані
однією рукою. Почерк музики, як і почерк
письма — одні й ті ж закарлючки, які при-
таманні лише автору.

Та й скромність — доволі вагомий ар-
гумент. Якби був живий Середа, він, про-
читавши моє письмо, тільки б скривився:
мовляв, навіщо це?

Для нього головне, що пісню співають
люди. Аж тут...

Викладачі Ніжинської музичної школи
започаткували вельми цікавий конкурс —
запропонували вихованцям написати свої
мелодії на згадані слова. Серед переможців
— Юліана Король, внучка Середи... Чи не
радість?!

Згадує дочка Миколи Петровича Се-
реди Вікторія Вишнева:

— Коли я спостерігала, як батько пра-
цює, мені часом здавалося, що музику він
відчував кожною клітинкою свого організ-
му — не те що кожним нервом. Він на рів-
них говорив із найвідомішими композито-
рами, які завжди рахувалися з його думкою:
із братами Платоном та Георгієм Майборо-
дами, з Олександром Білашем, з іншими ві-
домими музикантами чи диригентами...

Його зв’язувала дружба з майбутнім
народним артистом СРСР композитором
Григорієм Пономаренком, який був ро-
дом із села Морівськ Козелецького району
Чернігівської області і не раз приїздив до
Ніжина, спеціально до батька. Сідали на
кухні і довго сперечалися про пісні, слова
й музику до них. На той час Григорій Фе-
дорович уже був автором широко відомих
у Радянському Союзі і за його межами пі-
сень “Отговорила роща золотая” і “Не жа-
лею, не зову, не плачу” на слова Сергія
Єсеніна, “Ой, снег-снежок”, “Оренбург-
ський пуховий платок” і “Я назову тебе
зоренькой” (Віктора Бокова), “А где мне
взять такую песню”, “Подари мне пла-
ток”, “Что было, то было” і “Растет в Вол-
гограде березка” (Маргарити Агашиної),
“Тополя” (Геннадія Колесникова).

Але ж було що відомому композитору
дізнатися в мого батька, на двадцять п’ять
років молодшого, якщо він так охоче їхав
до нього! Не в Москву, не в Ленінград, не
в Київ, де були значно відоміші за батька
майстри написання пісні, а в Ніжин!..

Таємниці на те й називаються так, що
до кінця їх ніхто не здатний розгадати. Та
ще й під прахом часу, якого вже нікому не
вернути.

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Виставка корон Володимира Великого і Анни Візантійської присвячена 1030-річчю хрещення Київської Русі-України та 1000-літтю Святої Софії. Як зазначила під час презентації виставки завідувачка науково-дослідного відділу заповідника “Інститут “Свята Софія”, доктор історичних наук Надія Нікітенко, реконструкцію цих клейнодів робили на підставі історичних джерел: “срібників” і “злотників”, монет, на яких в добу Київської Русі карбувалося зображення Володимира у короні. А президент Благодійного фонду “Відродження історико-культурної спадщини України імені Героя України Б. Г. Возницького” Ігор Жук, автор проекту й ініціатор виставки, додав, що за основу стилізованих головних уборів київських володарів також було взято візантійські корони — Костянтина IX Мономаха (XI ст.) і святого Іштвана, та візантійські пам'ятки IX—X століть й емалі знаменитого Лімбурзького релікварія кінця X століття. “Поглянувши на ці корони, відвідувачі одразу ж відчують всю могутність Київської Русі, як великої держави, — зазначає Надія Нікітенко. — Це справжня історична реконструкція, і ніхто не може сказати, що наша історія придумана. Корона є ознакою монаршої влади, і ще у XVI-XVII століттях всі пам'ятали, що князь Володимир був монархом!” Стилїзована реконструкція візантійських корон X-XI століть в нашій країні до цього часу не проводилась і їй немає аналогів, — зазначає Ігор Жук. — Презентовані на виставці корони князя Володимира і Анни Візантійської входять до великої збірки історич-

Виставка корон Володимира Великого і Анни Візантійської у «Софії Київській»

Корони київського князя Володимира та його дружини Анни Візантійської як найвищі ознаки державності Русі-України виставлено для огляду у Національному заповіднику “Софія Київська”.

них головних уборів духовних і світських лідерів “Корони світу”, що нараховує близько 80 експонатів. Зокрема в цій збірці, котра нині експонується у Національному музеї “Чернігів стародавній”, є і корона короля Данила Галицького, який створюючи європейську коаліцію для боротьби з монголо-татарами, прийняв вінець від Папи Римського Інокентія IV у 1253 році і став королем всієї Русі, та Роксолани, дружини володаря Османської імперії Сулеймана. Зроблені презентовані вінці Володимира й Анни українськими ювелірами за візантійськими й сучасними технологіями із срібла з позолотою, прикрашені дорогоцінним і напівдорогоцінним камінням, перегородчатими емаллями. На оздоблення всієї великої збірки історичних головних убо-

рів духовних і світських лідерів “Корони світу” пішло близько 10 тисяч (!) натуральних перлин. Мета експозиції у Національному заповіднику “Софія Київська” — просвітницька. Через реконструкцію вінців київських володарів митці прагнули показати розвиток української державності в контексті державотворчих європейських процесів, а також персоналізувати історичні події, розповісти про Хрещення Київської Русі і князя Володимира. Історично саме корона була тим клейнодом, що втілював державницьку ідею. Тож створення стилізованих корон Володимира і Анни, на думку її творців, є ще одним кроком до пізнання нашої ідентичності в світі. Ігор Жук наголошує: “Якщо ми хочемо мати потужну державу, то маємо вчити і добре знати свою історію,

Президент Благодійного Фонду “Відродження історико-культурної спадщини України імені Героя України Б. Г. Возницького” Ігор Жук розповідає історію корон київських володарів — князя Володимира і Анни Візантійської

адже вона у нас багата і славна. Київські князі були могутніми, і про них варто знімати епічні історичні фільми!”

Нині Благодійний фонд працює над ідеєю створення Музею символів влади минулих епох та

державних реліквій. Як і над втіленням в життя ідеї, яку свого часу генерував подвижник національної музейної справи Борис Возницький, який пропонував створити Український Лувр, де були б зібрані реліквії від найдавніших часів — Кам'яної Могили, Мезинської культури, Трипілля, княжої доби, — і аж до нашого часу. У запасниках наших музеїв є безцінні скарби усіх епох, і їх треба виставляти. Потрібно, щоб їх бачили люди! Борис Возницький мріяв про музей, у якому б кожна людина зайшла і побачила б історію всіх українських земель! Саме на такі просвітницькі й гуманітарні акції і спрямована діяльність Благодійного фонду “Відродження історико-культурної спадщини України імені Героя України Б. Г. Возницького”.

Корона Анни Візантійської

Корона Володимира

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2018

Нині триває передплата на 2018 рік
на періодичні видання за друкованим
Каталогом видань України «Преса поштою».

Наш поштовий індекс — 30617.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,

вул. Сім'ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у серпні — 16 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Світлана МАСЛОВСЬКА,
заступник голови Чернівецького обласно-
го об'єднання ВУТ “Просвіта”

Гармонія культури і духовності

2018 рік — ювілейний і особливий для кожного справжнього українця. 150 років “Просвіти” — свого роду підсумок боротьби за національну ідею, але головне — це накреслення покровокових завдань на подальшу нашу діяльність. Але без серйозного трактування історії, як фактора, що визначає майбутнє, побудови нової України не на руїнах старого світу, просвітлювати наших співгромадян дуже непросто. Саме тому Буковинська “Просвіта” вирішила присвятити нашій головній ювілейній даті серед інших заходів “круглий стіл”, приурочений 1030-річчю Хрещення Київської Русі — України у день пам'яті рівноапостольного князя Володимира, 28 липня.

Отже, що ж нам дало Хрещення Русі, яку роль відіграло у зародженні та діяльності “Просвіти”, чи впливає нині на культурно-духовний розвиток України, які паралелі епохального повороту у Х столітті можемо провести з сучасними проблемами створення в Україні Єдиної Помісної Православної Церкви, як вплине Томос на війну на Сході України та чи готове суспільство до таких змін? На ці запитання шукали відповіді учасники “круглого столу” (науковці вишів Буковини, священнослужителі, педагоги, бібліотекарі, державні службовці, працівники культури, приватні підприємці, журналісти та небайдужі просвітняни краю), який відбувся за ініціативи обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” та обласної науково-методичної бібліотеки ім. Михайла Івасюка.

Відкрив засідання “круглого столу” та привітав із 1030-річчям Хрещення Русі голова обласної “Просвіти” Остап Савчук. Митрополит Чернівецький і Буковинський Данило, традиційний гість просвітнянських заходів, благословив поважне зібрання, водночас розповів, як запровадження християнства сприяло не тільки визнанню Христа, побудові нових храмів, але й відмові від ідолопоклоніння та жорстокості в суспільстві, зміцненню державності, поширенню писемності, створенню визначних пам'яток літератури, мистецтва тощо. Зауважував, що проповідників християнства, популяризаторів розвитку науки, освіти, культури можна з упевненістю назвати не тільки державниками, духовниками, але й великими просвітителями. Поважне зібрання вітала і директор бібліотеки Наталія Філяк.

Модератор заходу, автор цієї публікації, закликала до конструктивного діалогу, послідовного висловлювання та толерантності в міжконфесійних дискусіях, зауважуючи, що як у 988 році багато русинів чекали на Томос, який сприятиме об'єднанню українців та відновленню миру в

Україні. Про це та історичну значимість Хрещення Київської Русі мовив кандидат історичних наук, асистент кафедри історії України Чернівецького національного університету (ЧНУ) ім. Ю. Федьковича Олександр Філіпчук, ключова фраза якого: “Історики вважають, що хрещення Русі — політичний розрахунок, але який виправдав себе, бо Русь об'єднала віра. Саме такого об'єднання нам нині бракує”.

У 988 році християнство вже було офіційною релігією у Болгарії, Моравії, Сербії, Германії. Ще раніше християнство утвердилось у Вірменії, Грузії, Абхазії. Тому у князя Володимира було прагнення не тільки прийняти нову віру, але й ефективну політичну ідеологію, що забезпечувала би рівноправне становище в колі християнських держав та високий рівень життя русинів. Чи не цього домагаємося через 1030 років? Але і досі ані революції, ані майдани нічому не вчать нашу владу. Тому на Томосі справді варто сконцентрувати увагу, бо “Новий вибір — це розмежування від руйнівного до прогресивного; те ж буде і з Томосом, відкривається багато сердець” — ще одна важлива фраза, цього разу — від доктора філософських наук, завідувача культурології, релігієзнавства та теології філософсько-теологічного факультету ЧНУ Миколи Шкрібляка.

Варто зазначити, що науковці досить детально зупинилися на історії становлення української Церкви, повідували й про складний шлях за автокефалію, який триває донині. А кандидат богословських й історичних наук, філософсько-теологічного факультету ЧНУ священник Трьох-Святительського храму Микола Лагодич охарактеризував цей рух в історико-канонічних виявах. Фахівець управління культури облдержадміністрації, учасник бойових дій на Сході України Микола Гергелюк також зазначив, що хоч в Україні держава

відділена від церкви, вони обидві повинні мати спільне бачення розвитку країни. Бо духовність країни, як зрештою це було після хрещення Русі, визначає головні моменти її становлення, а надто у час війни, коли духовенство, зокрема, капелани — священники УПЦ Київського патріархату, разом із волонтерами практично виконують функцію держави. Тому влада держави має моральне зобов'язання перед українським народом і армією.

На тому, що світська система мусить мати духовні компоненти, акцентував увагу й благочинний м. Чернівці о. Микола Занкович, який влучно і лаконічно зазначив, що нині варто зосередити увагу не так на історії, як на тому, що нам дало християнство. А це, насамперед, моральні цінності — як основа сучасної цивілізації, яку, на жаль, ми стрімко втрачаємо. Тому “Просвіта” разом із духовенством мусить йти в дитсадки, школи, виші і повертати цю норму християнської традиції. На відміну від “мудреців”, які кажуть, що ніби в суперечці народжується істина, священник відверто запропонував ухвалити Звернення до Верховної Ради України, за прикладом “декомунізації” — “демосковізацію” церкви Московського патріархату в Україні.

Неабияке занепокоєння за майбутнє висловила і професор кафедри історії української мови ЧНУ, член правління обласної “Просвіти” Надія Бабич: “Просвітлювали русинів 1000 років тому, просвітлюємо українців і в 21 столітті, переконуючи не зовсім свідомих громадян, що в українській церкві має звучати українська мова”. А ще наголосила, що Церква та родинні стосунки — це джерело моралі, яке може вивести зі стану антиморалі. Доречне та суттєве доповнення до виступу професора Владика Данила та багатьох просвіт'ян — про зло гей-парадів, які несуть ан-

тиморальний вплив на наших дітей. З цього приводу всі були єдині в рішенні організувати віча на противагу антиморальним зібранням та скласти Звернення до Міністерства освіти і науки про перегляд змісту навчальних підручників щодо цих проявів.

Дискусуючи, справді вчимося бачити глибше, розуміти один одного. Коли шлях і життя — не завжди одна дорога. “Я — Путь, Істина, Життя” (Ін.14.6) — сказав Господь наш Ісус Христос... Читач, певно, здогадався, що своїми думками на зібранні ділився і представник УПЦ (Московського патріархату), а точніше керівник місіонерського катехизаторського руху о. Віталій Мікулінський, який радив перейти від мови юридичної до релігійної. Йдеться ось про що. Священик бачить єдність у різноманітті, не аналізуючи зла російської Церкви в нашій країні, і навіть допускає ймовірність контролю держави над Єдиною Помісною Церквою в Україні після прийняття Томоса. Безумовно, досить інтелігентно, толерантно, але наполегливо йому у відповідь звучали переконливі заперечення. І від голови Вижиницької “Просвіти” Дмитра Никифоряка, з яскравими прикладами свідомого переходу прихожан церков Московського патріархату до Київського, і від почесної голови обласної організації “Союзу українок” Олександри Попелюк, яка закликала до виголошення правди про історію російської Церкви та маніпуляції прихожанами у храмах МП в Україні. Яскраві приклади прозріння українців, здатності не піддаватися на провокації, надто у період назрівання Томоса, наводили заступники голови обласної “Просвіти” Іван Дерда, просвіт'яни Олександр Столяр, Анатолій Федоров, голова “Просвіти” із Глибоччини Олександра Возняк, голова ГО “Майдан” Юрій Скорейко. Всіх вразила думка представника молодого покоління — юного поета Олександра Фесюка, який, зачитуючи власні вірші на духовні теми, зробив разючий висновок: у час війни на Сході України атеїзм не приносить стільки зла нашій державі, скільки Московський патріархат.

Отже, маємо над чим працювати, накреслюючи перед собою нові культурні, просвітницькі, духовні завдання, бо навіть прийняття Томоса не стане універсальними ліками від численних хвороб православ'я. Про це мовила відповідальний секретар обласної “Просвіти” Марія Пелех, всі завдання окреслили в резолюції “круглого столу”, який обов'язково матиме продовження — у зібраннях районних об'єднань, бо гармонія “Просвіти”, культури, духовності на Буковині є, вона перевірена часом і, що дуже важливо, має підтримку в нашому суспільстві.

Харківщина калинова

До 150-ї річниці Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Національна спілка майстрів народного мистецтва України, Харківський обласний осередок Національної спілки майстрів народного мистецтва України, Харківський міський клуб писанкарства ім. Алли Павлівни Овчаренко, Харківське обласне об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка — увесь колектив слобожанських майстрів народного мистецтва України об'єднав свої творчі зусилля та радо дарує киянам та гостям міста виставку творів “Харківщина калинова”. В експозиції, що відкривається в Києві 9 серпня на Рейтарській, 27-а о 16 год. представлено роботи 35 авторів різних жанрів народного мистецтва.

Олександр ВАКУЛЕНКО, голова Харківського обласного осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України

Керамічний посуд, прикрашений вишуканою “фляндричкою”, презентує Олександр Жовновський. Це один з найкращих харківських гончарів, поцілований Богом, дуже працьовитий, обдарований майстер, який вивчає та розвиває народну традицію гончарства. Витинанки представляють надзвичайно творчі та цікаві майстрині Ганна Коношко і Те-

тяна Солоха. Керамічну іграшку демонструє представник відомого давнього осередку гончарства м. Валки Ольга Тимошенко. Традиційні ляльки-мотанки побачимо у виконанні Наталії Горощо. Численну колекцію писанок представляє Харківський міський клуб писанкарства ім. Алли Павлівни Овчаренко (1939—2013), який святкує в цьому році 25-річчя. Харківський міський клуб писанкарства було засновано 1993 року при Центрі “Слобожанщина” Аллою Павлівною, викладачем образотворчого мистецтва, талановитим організатором і педагогом. Свою діяльність члени клубу розпочали одночасно в декількох напрямках: вивчення історії писанки, орнаментальних та композиційних рішень, звичаїв та обрядів, пов'язаних з писанкарством, пропагування цього мистец-

тва, виступи з доповідями-лекціями та організація численних виставок та курсів. Вагомий внесок у відродження традиційного писанкарства на Харківщині після його занепаду зробили вчителі: ветеран художньої освіти Віктор Юрійович Єлін, Алла Павлівна Овчаренко, Ірина Вікторівна Чекмарьова, Олена Павлівна Пантелей. З таємницями ремесла писанкарства харківських майстрів знайомили чудова вчителька Стела Степанівна Перла та київська майстриня Оксана Білоус. Члени клубу разом з науковцями Харківського історичного музею С. Бахтіною, В. Буличовою опрацювали колекцію писанок, зібраних академіком М. Ф. Сумцовим, відтворили їх (зробили точні копії), що є вагомим внеском в справу збереження нашої культурної спадщини. На виставці представлені багато натхнених та запозятих майстрів писанкарства: Л. Волкова, О. Кононенко, Н. Кравченко (Олійник), О. Кравчинська, В. Пожидаєв, А. Кучмій, О. Тимошенко, Н. Оніщенко, О. Єременко, В. Дармостук, Н. Нікітюк, О. Коваль, І. Моїсеева, Г. Лимар, В. Лупандіна, О. Рідна, В. Сторожук, С. Ходячих, О. Шкуть, Н. Горощо, Ю. Селезнякова, Я. Яцун, Я. Вовк, Л. Кравченко, О. Довидченко, Н. Рабченко, В. Талашко, Н. Хворостенко, А. Борзіло, О. Орел, А. Бабуцька, які також є керівниками численних гуртків, викладачами в багатьох навчальних закладах Слобожанщини, активно передають свій творчий досвід молодим поколінням.

Вшанування пам’яті жертв Великого терору 1937-1938 років

Георгій ЛУК’ЯНЧУК,
голова Міжнародного громадського
об’єднання “Соловецьке братство”

Громадськість української столиці взяла участь в поминально-церемоніальних заходах по жертвам Великого терору 1937-38рр. Члени “Соловецького братства”, Київського “Меморіалу” ім. Василя Стуса і Київського товариства політв’язнів та жертв репресій зібралися у вже традиційний час і день (12-00 за карельським часом 5 серпня) — в столиці України, Києві, біля Пам’ятного хреста, який встановлений біля будівлі колишнього Жовтневого палацу — місця катувань та розстрілів десятків тисяч українських громадян різних національностей та вірувань, котрі стали жертвами сталінських репресій в часи Великого терору... Виступили з промовами знаний дослідник історії першої половини ХХ ст. Роман Матузко, керівник перших “Соловецьких Прош” в Сандармох і Соловки, політв’язень радянських таборів Василь Овсієнко, голова київської організації ветеранів Другої світової війни Микола Зогуля, голова політичної партії “Патріот” Микола Голомша, голова громадського руху “Українська патріотична альтернатива” Віктор Горбач та автор цих рядків. Промовці наголосили на необхідності посилення уваги держави та її органів до просвітництва і поширення знань серед сучасних та наступних поколінь про трагічні сторінки недавнього минулого, продовжити пошуки на загальнодержавному рівні таємних місць поховань безневинних жертв НКВД під час всього періоду “червоного терору” 20-50-х років ХХ століття, а також на відсутності меморіальних дошок та інших ознак меморіалізації як на будівлі колишнього Жовтневого палацу — місця катувань та розстрілів десятків тисяч українських громадян різних національностей та вірувань, так і в інших місцях загибелі наших співгромадян по всій території України під час Великого терору...

Після меморіального мітингу пам’яті по безневинно убієнних, делегація “Соловецького братства”, Київського “Меморіалу” ім. Василя Стуса і Київського товариства політв’язнів та жертв репресій відбули у Національний історико-меморіальний заповідник “Биківнянські могили” (український “Сандармох”), де продовжилися меморіальні заходи: панахида, яку провели священники Покровської церкви, учасники “Соловецьких Прош” Володимир Черпак та Дмитро Каран, декламація поетичних творів Василя Стуса політв’язнем радянських таборів Василем Овсієнком, історико-просвітницький виступ про терор 1937-38 рр. на Київщині директора Національного заповідника “Биківнянські могили” Богдана Біляшівського... Від імені членів МГО “Соловецьке братство” для музею заповідника була презентована книга спогадів про Соловецькі Проші — “Соловецька печаль України”.

81 рік тому за наказом НКВД СРСР №00447 почала діяти постанова Політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня 1937 року “Про антирадянські елементи” й розпочалася наймасовіша “чистка” радянського суспільства від “ворожих елементів”, що, на думку Сталіна, були не придатними для будівництва комунізму. Заарештований був фактично позбавлений права на захист (на адвоката) чи оскарження вироку. Слідчі психологічним знущанням і нелюдськими тортурами “вибивали” з арештованих потрібні зізнання. В 1937 р. дозвіл на застосування методів “фізичного впливу на підозрюваних” (тобто тортур) було дано на найвищому рівні ЦК ВКП(б). Випадки неправомірного засудження вважались шлком неприпустимими і виправдовувалась прислів’ям “ліс рубають — тріски летять”. Часи “Великого терору” у масовій свідомості населення СРСР позначені тотальним страхом та недовірою. Нічні арешти сусідів, підозри колег на роботі, друзів, родичів, пошук шпигунів та шкідників, острах доносів та обов’язок публічно таврувати ворогів народу були повсякденними. Влітку 1937 року введено ряд нормативних

документів, які посилили відповідальність членів родин репресованих. Дружини та чоловіки “ворогів народу” підлягали обов’язковому арешту, дітей до 15 років передавали у спеціальні дитячі будинки. Члени сімей “ворогів народів”, засуджених до розстрілу, підлягали примусовому переселенню у внутрішні області СРСР. В рамках “Великого терору” НКВД організувало та провело серію масових національних операцій. Це т.зв. “німецька операція” (25 липня 1937 року), “польська” (11 серпня 1937 року), “румунська”, “латиська”, “грецька”, “іранська”, “харбінська”, “афганська”, “проти болгар і македонців”. До кінця 1938 року у СРСР було заарештовано 1,6 млн. осіб. З них 800 тис. було знищено. Великий терор тривав 15 місяців і був офіційно припинений за постановою того ж Політбюро ЦК ВКП(б) 17 листопада 1938 року, хоча репресії в менших масштабах тривали й надалі. За період “Великого терору” на території УРСР, за оцінками істориків, було засуджено 198 тисяч 918 осіб, з яких близько двох третин — до розстрілу. Решту було відправлено до в’язниць та таборів. Масові репресивні операції у 1937–1938 рр., за задумом Й. Сталіна, мали завершити двадцятилітню боротьбу з “соціально-ворожими елементами”, упокорити населення шляхом масового терору, утвердити авторитарний стиль керівництва та здійснити “кадрову революцію”. Підставою для розгортання терору була теза Й. Сталіна про загострення класової боротьби в міру успіхів соціалістичного будівництва...

До початку російської агресії проти України, яка триває з весни 2014-го року і по цей час, українська делегація в рамках Соловецької проші разом з делегаціями інших країн брала участь у щорічних заходах з вшанування пам’яті замордованих політв’язнів в урочищі Сандармох, які розпочалися з 1997 року. Тут виступали консули, історики, дослідники, представники “Меморіалу” з різних країн, з Україною включно. Після меморіальних виступів ми йшли до встановленого пам’ятного козацького хреста “Убієнним синам України”, де в розстрільних ямах покоїться цвіт української інтелігенції та в’язні Соловецьких таборів, запалювали свічки, покладали квіти й вінки, відспівували безневинно убієнних жертв сталінського терору. Цей пам’ятний знак — трьохметровий козацький хрест з сірого граніту (авторства художника Миколи Малишка — лауреата Шевченківської премії та скульптора Назара Білика) безумовно є символом вшанування пам’яті всіх невинних жертв сталінських репресій в сотнях таборів комуністичного ГУЛАГУ. Відбувалася панахида, під час якої до нас приєднувалися представники інших офіційних делегацій, а також всі, хто приїхали вшанувати своїх загиблих родичів та одноплеменників чи єдиновірців... Ми складаємо низький уклін пані Ларисі Скрипніковій — почесному голові Товариства українців Карелії “Калина”, без титанічних зусиль котрої цей гранітний козацький хрест “Убієнним синам України”, збудований у 2004 році виключно на громадські кошти, міг би і не з’явитись...

Презентація для музею Національного заповідника “Биківнянські могили” книги спогадів про Соловецькі Проші — “Соловецька печаль України”

Неподалік Сандармоху біля того ж таки Медвежогорська знаходиться “знаменитий” страшними спогадами Біломорканал, на будівництві якого віддали своє життя понад сто тисяч українських політв’язнів. Керівник жажливого будівництва “любімець партії і народу” С. М. Киров, пам’ятники якого стоять до цього часу і в столиці Карелії й у Медвежогорську, учив своїх підлеглих катів: “Карати по-справжньому, щоб на тому світі був помітний приріст населення завдяки діяльності нашого ГПУ!” Сандармох — це місце жаху і людських страждань в Карелії, де комуністичний режим СРСР знищував соловецьких політв’язнів та в’язнів — комуністичних рабів, що будували Біломорканал. Страшні поляни смерті урочища Сандармох... Серед 1111 розстріляних лише з 27 жовтня по 4 листопада “на честь 20-ліття Октябрської революції” (!!) — 287 видатних українців, серед яких знані письменники, актори, вчені, державні діячі. На цьому трагічному місці була розстріляна тогочасна українська еліта — письменники й драматурги: Микола Куліш, Лесь Курбас, Микола Зеров, Валер’ян Підмогильний, академіки Степан Рудницький і Матвій Яворський, професори Володимир Чеховський і Сергій Грушевський, міністр освіти УНР Антін Крушельницький з синами та сотні інших достойників з України. Тут кати НКВС розстрілювали по 200–300 людей на день. **Хоч як не намагалися вони приховати свої криваві злочини, та страшна правда вийшла на поверхню. Мертві докричалися до живих.** Вчені стверджують, що в ці страшні роки нації і народності імперії зла понесли такі непоправні генетичні втрати, які відгукуються в їх долі й до цього часу... Маємо пам’ятати: подібна практика кривавого сталінського режиму, разуче подібного до гітлерівського, ніколи і ніде більше не має повторитись!

У Росії, останнім часом, на превеликий жаль, намагаються не дуже часто згадувати загиблих на Соловках та в інших жажливих місцях сталінського ГУЛАГУ, розкиданих по всій території Сибіру, Магадану, Казахстану... Відбувається підміна цивілізаційних понять та історичної правди, коли міжнародних злочинців, які скоїли гігантські злочини проти людяності, офіційно називають “ефективними менеджерами”, їм відновлюють пам’ятники, а в місцях, де творились масові злочини, катам відкривають “музеї”... В Російській федерації та Республіці Беларусь продовжується протизаконне переслідування громадських активістів (справу Юрія Дмитрієва), котрі продовжують благородну справу пошуку таємних місць поховань жертв тоталітарного режиму та вшанування пам’яті безневинно убієнних.

Попри фізичну неприсутність в цей час в Сандармосі, ми в наших думках і душах знаходились в цей день поряд з усіма небайдужими громадянами з інших країн, Карелії та інших земель та міст нинішньої Російської Федерації, які прибули туди в

Квіти біля Пам’ятного хреста репресованим у 30-50-х роках ХХ ст, біля будівлі колишнього Жовтневого палацу

цей день вшанувати пам’ять загиблих від більшовицького терору.

Тільки знання історичної правди про ті страшні часи більшовицького тоталітаризму і пам’ять про безневинні жертви сталінізму не дасть прорости зернам тоталітаризму, людиноненависництва, які зможуть привести до нових злочинів проти людяності!

Пам’ятаючи багатомільйонні жертви наших співвітчизників, будьмо пильними, щоб не дати відродитися й поширитися у світі неоконуністичним, неонацистським, неонацистським та іншим тоталітарним режимам з людиноненависницькою ідеологією, засудженням цивілізованому світові!

Вражаючі факти про “Великий терор” в Україні

1. НКВД УРСР розташовувався у Києві у 1934–1938 рр. у будівлях колишнього Київського інституту шляхетних дівчат (згодом — Жовтневий палац), у 1938–1941 рр. по вул. Короленка (нині — Володимирська), 33. Київський міський відділ та управління НКВД по Київській області розміщувались по вул. Рози Люксембург (нині — Липська), 16.

2. Найкривавіша ніч у Києві — 19 травня 1938 року, коли у в’язницях НКВД було розстріляно 563 людини. Розстріли, як правило, проводилися на подвір’ях в’язниць, у підвалах НКВД або безпосередньо перед похованням. Спочатку для масових поховань відводилися спецділянки цвинтарів. У пік репресій з метою приховати масштаби злочину енкавидисти змінили цю практику. У фруктових садах, парках, приміських лісах викопувалися траншеї для поховань, часто трупи засипалися негашеним вапном.

3. Биківнянське поховання жертв сталінських репресій є одним із найбільших на території України. Вже встановлено імена понад 19 тисяч розстріляних громадян.

4. Інші місця масових поховань жертв “Великого терору” політичних репресій 1937–1938 рр. — Рутченкове поле (Донецьк), район Парку культури та відпочинку (Вінниця), П’ятихатки (Харків), Католицьке кладовище (Умань), Єврейський цвинтар (Черкаси), село Халявин (Чернігівщина), Другий християнський цвинтар (Одеса), 9-й км Запорізького шосе (Дніпро). У Західній Україні після 1939 р. також з’явилися місця масових поховань, зокрема урочище Дем’янів лаз (Івано-Франківськ), урочище Саліна (Львівська область), Тюрма на Лонцького (Львів).

5. 27 жовтня — 4 листопада 1937 року в урочищі Сандармох поблизу міста Медвежогорськ у Карелії з нагоди наближення 20-річчя Жовтневої революції було розстріляно 1111 осіб, з них 287 українців та осіб, долі яких пов’язані з Україною.

Письменник, публіцист, педагог

До 140-річчя від дня народження Антіна Володиславовича Крушельницького (1878–1937)

Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА,
директор Етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка, село Велеснів Монастирського району, Тернопільля

Антін Володиславович Крушельницький — видатний український письменник, публіцист, педагог, журналіст, літературознавець, редактор, видавець та громадський діяч, народився 4 серпня 1878 року у місті Ланьцут (нині — Польща) у родині юриста, урядовця податкової канцелярії.

Навчався в гімназії у Бучачі, закінчив Перемишльську гімназію, а потім Львівський університет, філософський факультет. Самотужки поповнював свої знання з української, польської, чеської, російської та західноєвропейської літератури.

Культурно-освітній рух, який відбувався в Галичині наприкінці XIX ст., не легке життя простих людей дали поштовх

до початку літературної діяльності молодого А. Крушельницького. Знаковою для юнака стала зустріч із І. Франком, який не тільки схвально оцінив перші літературні спроби А. Крушельницького, а й допоміг спрямувати творчий шлях молодого письменника. І. Франко радив юнакові “випробувати свій талант на живих подіях, на кричущих проблемах, що волають уваги...”

Його перші твори, що друкувалися в 1898-1899 рр. на сторінках “Літературно-наукового вісника”, увійшли до перших двох збірок письменника, були присвячені скрутному життю бідноти та вражали своєю реалістичністю.

Він співпрацював з редакцією “Літературно-наукового вісника”, а в 1900 році, під час відсутності Франка, вів за нього редакцію журналу. 19 січня 1900 року на засіданні відділу НТШ Крушельницького офіційно було обрано співробітником редакції “ЛНВ”, згодом призначено заступником секретаря товариства, а науковим секретарем був наш земляк — Володимир Гнатюк.

Антін Крушельницький розпочав свою педагогічну діяльність та протягом 25 років із невеликими перервами викладав у гімназіях Станіславова, Коломиї, Стрия, Львова, Відня, Долини, Рогатина, Бережан, Городенки (протягом 8 років був директором місцевої української приватної гімназії товариства “Рідна школа”), поєднуючи освітню роботу з плідною письменницькою та культурницькою діяльністю. У 1926 році був директором єврейської гімназії в Коломиї.

Антін Крушельницький виступав у різних жанрах: оповідання, повісті, романи, літературно-критичні, науково-педагогічні праці, публіцистичні статті, рецензії. Найбільше він спричинився до розвитку освіти в Галичині. На початку XX ст. узявся за видавництво серії хрестоматійних підручників та книг для шкільної молоді. Онучка видатного просвітителя Лариса Крушельницька згодом писала про це: “Мені здається, що А. Крушельницький,

мій Дідуньо, був природженим просвітителем та педагогом. Його натурі це, мабуть, найбільш відповідало, навіть більше аніж письменницька і публіцистична діяльність. “Читанки”, які він укладав, зроблені з такою довершеністю, що до сьогодні захоплюють людей, які на цьому розуміються”.

Антін Крушельницький здійснив видання серій дитячої літератури: “Нашим найменшим”, “Читаночки української дитини”, а також уклав “Буквар” для народних шкіл. Книги, укладені ним, відрізнялися логічністю педагогічних засад, більшою наповненістю творами українських письменників, зразками народно-поетичної творчості, містили твори Тараса Шевченка.

Дружиною А. Крушельницького була відома драматична актриса та письменниця Марія Слобода, яка на все життя була його вірним другом, люблячою дружиною, найщирішою порадицею, а головне — матір’ю їхніх п’ятьох дітей: доньки Володимири (1901) та чотирьох синів — Івана (1905), Богдана (1906), Тараса (1908) та Остапа (1913).

У 1909 році сім’я Крушельницьких переїхала до Коломиї, де Антін Володиславович став директором місцевої гімназії. Продовжилася його робота не тільки на педагогічній, а й на видавничій ниві. Він активно долучився до видання серії “Вибрані твори українського письменства”. Невдовзі світ побачив твори І. Франка “Поезія”, “Вибрані оповідання”, “На святоюрській горі” тощо, були надруковані твори інших письменників, а також літературно-критичні студії А. Крушельницького, присвячені творчості І. Франка та постаті М. Драгоманова.

Антін Крушельницький став організатором осередків “Просвіт” у багатьох селах, спортивно-молодіжних філій “Лугу” та “Сокола”, ініціатором педагогічного товариства “Учительська громада” тощо. У цей час він багато читав лекцій на суспільно-політичні та культурно-освітні теми, пропагував творчість Т. Шевченка, І. Франка, Ю. Федьковича, М. Коцюбинського, Лесі Українки тощо.

Навесні 1919 року його призначили міністром освіти УНР, на новій посаді Антін Володиславович прагнув працювати на благо народу. Один із перших його наказів на посаді міністра — обов’язкове впровадження українського правопису в усіх галицьких школах на початок 1919 року. Але обставини склалися так, що наприкінці того ж року Антін Володиславович разом із родиною емігрував до Австрії, де заснував видавництво “Чайка”.

Віденський період став чи не найплід-

нішим у творчості А. Крушельницького. Він написав та видав серію повістей та романів про події в Україні 1918–1920 рр. Це — “Змагання”, “Хуртовина”, “Перемога”, “Дужим помахом крил”, ряд літературних та публіцистичних праць. Тут він співпрацював із українськими видавничими товариствами “Дзвін” та “Українська книжка”, роботу з якими почав ще в 1915 році у Львові. За його сприяння друком вийшло багато творів для дітей, зокрема українських казок, а також творів І. Франка, П. Карманського, І. Крип’якевича та багатьох інших українських та зарубіжних письменників. Через сім років вимушеного вигнання родина отримала дозвіл від польського уряду на повернення до Галичини.

Протягом кількох років родина не могла налагодити нормальне життя, постійно не вистачало коштів, а продовжувати педагогічну діяльність стало неможливим через постійні утиски адміністрації та поліції.

У 1929 році А. Крушельницький вирішив знову повернутися до друкарської справи і того ж року разом із кількома ентузіастами започаткував видавничу спілку “Нові шляхи”, а педагогічну справу вимушений був залишити назавжди. На сторінках видання друкувалися твори О. Кобилянської, М. Черемшини, В. Стефаника, С. Черкасенка та багатьох інших. Значну увагу редакція “Нових шляхів” приділяла популяризації новітньої української та зарубіжної літератури. Тут регулярно з’являлися твори В. Маяковського, М. Бажана, С. Пилипенка, А. Моруа, Г. Гофманстала... В часописі друкувалося багато розвідок з історії, філософії, економіки, соціології, музики, театру, образотворчого мистецтва, подавалася вичерпна інформація про події в Західній Європі тощо. Тут друкувалися матеріали А. Крушельницького, які стосувалися не тільки літературних чи історичних розвідок, але протесту проти пацифікації краю, суворого засудження окупаційного польського режиму на західноукраїнських землях. Життя родини у Львові стало небезпечним, донька та один із синів А. Крушельницького наважилися на переїзд до радянського Харкова. Звідти вони писали, що гарно влаштувалися, знайшли роботу, мали добрі перспективи на майбутнє.

А. Крушельницький прагнув будь-що прислужитися Україні, бути корисним для її розвитку. Тому, попри чутки про нібито страшний голод, арешти, наважився на остаточний переїзд. І у липні 1934 переїхав до Харкова, поселився в будинку письменників “Слово”, де тоді мешкало багато видатних українських митців: І. Багряний,

М. Бажан, Остап Вишня, В. Вражливий, Л. Квітка, В. Сосюра, А. Копштейн, Лесь Курбас, А. Любченко, В. Підмогильний, М. Семенко, П. Тичина, М. Трублаїні, Н. Ужвій, М. Хвильовий і багатьох інших.

Напередодні жовтневих свят енкаведисти почали “викривати” новоприбулу українську інтелігенцію як класових ворогів радянської влади. 6 листопада 1934 було заарештовано Антіна Володиславовича та його синів — Івана і Тараса. За місяць ув’язнили й інших трьох дітей письменника. У постанові оперуповноваженого II відділу СПО УВД у Харківській області Бордона стверджувалося: “Крушельницький Антін Володиславович є одним із керівників створеного в Україні центру ОУН, який ставить своєю метою повалення Радянської влади в СРСР і підготовку терористичних актів проти представників партії і уряду”.

Митця не тільки піддавали страшним тортурам, а й шантажували долею дітей. Саме тому вже наприкінці листопада він визнав себе винним в усіх недолугих звинуваченнях. Але це не допомогло. У той час, коли батько давав ні свідчення, аби врятувати синів, двох із них уже розстріляли у підвалах Жовтневого палацу. Тоді ж померла від горя дружина.

Справу А. Крушельницького розглядала 28 березня 1935 виїзна сесія Військової колегії Верховного Суду СРСР. Засудили до десяти років ув’язнення та разом із донькою та двома синами вислали на Соловки для відбuvання покарання. У жовтні 1937 року справу було переглянуто виїзною “трійкою” НКВС, яка засудила Антіна Крушельницького, його синів Богдана, Остапа та дочку Володимиру до вищої міри покарання.

Страчений був 3 листопада 1937. Окрім Крушельницьких, у ті дні в урочищі Сандармох убили неймовірно кількість відомих українських діячів науки та культури, серед яких Лесь Курбас, М. Зеров, М. Куліш, В. Підмогильний, С. Рудницький, В. Чехівський...

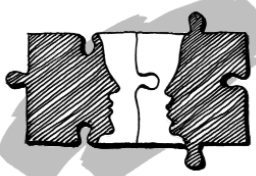
Трагічна доля великої родини Крушельницьких, яка дала українській національній культурі багатьох діячів у різних галузях мистецтва, літератури та громадського життя, стала символом сталінського кривавого режиму, символом нещадного знищення радянською владою української інтелігенції. Коли робили обшуки у помешканні родини, перед арештами більшість ненадрукованих творів Антіна Крушельницького була вилучена та знищена, а його ім’я на довгі роки було викреслене з національної пам’яті. Реабілітований Військовою колегією Верховного Суду СРСР 19 жовтня 1957 року.

Антін Крушельницький пройшов великий шлях боротьби за українську літературу, культуру, освіту. Він залишив по собі значну прозову, публіцистичну, драматургічну та літературно-критичну спадщину. Його жертвоне життя є яскравим прикладом невтомної праці задля українського народу, розвою освіти, культурного життя, достойного майбутнього.

У музеї Володимира Гнатюка вже з липня 2018 року експонується книжково-світлинно-ілюстративна виставка “Антін Крушельницький”, за матеріалами якої проводяться тематичні екскурсії “На захисті українського слова”.

Розстріляна і знищена родина Крушельницьких. Сидять (зліва направо): Володимира, Тарас, Марія (мати), Лариса і батько Антін. Стоять: Остап, Галя (дружина Івана), Іван, Наталя (дружина Богдана), Богдан. Це фото стало символом знищення більшовицьким режимом української інтелігенції

Бюджетна інтелігенція, вихована колоніальною владою:

Микола ТИМОШУК, доктор філологічних наук, професор, журналіст

Чому значна її частина все ще в неприхованій опозиції до українського національного відродження?

За свою більше ніж 45-літню журналістську практику не вперше стикаюся з випадками, коли мої публікації викликали в когось гнів і обурення. Здебільше йшлося про конкретних посадовців різних рівнів, неспростовні факти про несправедливу діяльність яких тягнули або на кримінал чи адміністративну відповідальність, або, принаймні, на громадський осуд.

життя через велике кохання до свого чоловіка Олександра Русова навіть у вимушеній еміграції, після втрати дитини, боролася за українську Україну) переконують владні структури та частину інтелігенції Чернігова прислухатися до голосу громади.

Звісно, що в тій статті був на боці тих, хто твердо виступає не лише за декомунізацію, а й відмосковлення, дерусифікацію нашого духовного, освітнього, виховного середовища, вбачаючи в цьому одну зі складових зміцнення умисно підкошеного колоніальною для українців владою духовного осердя нації.

Не міг і сподіватися, що це викличе появу “відкритого листа” до мене від однієї землячки, надісланого в різні редакції. У ньому, з-поміж суцільних випадів проти автора, зустрічаються й такі дошкульні фрази: “мені соромно за вас”, “спекулюючи іменем Русової”, “Ви стали послідовником справи... навішування кліше”...

Змішано тут багато і різного — від цитати В. Маяковського “Ленін жив”, сюжету з п’єси Н. Погодіна “Кремльовські куранти” про спробу того ж Леніна “відродити старовинний годинник-курант на Спаській башті Кремля” до абсурдного звинувачення автора в тому, що він (тобто я — М. Т.), разом із Василем Чепурним, та ще “хтось” “поклав око на приміщення бібліотеки... і мріє прибрати його до рук”.

Лист підписаний просто: “Людила Студьонова (Працюю в бібліотеці 53 роки)”.

Не знаю, чи надрукувала цього алогічного, лайливого і без конкретних фактів щодо суті дискусії тексту котрась із газет за умов, що епоха таких ось “відкритих листів” як жанру радянської і пострадянської журналістики вже давно минула. Та на мої очі він потрапив із чернігівського інформаційно-аналітичного сайту Леоніда Ісаченка “Хвиля Десни” і переконав у тому, що тему такі слід продовжити.

Джерела спротиву повернення українського в Україну

Втім, не вважаю за доцільне в такій же формі — “відкритого листа” — відповідати своїй візаві. Як і публічно дискутувати з нею. Відповіді лише на одне звинувачення незнаній мені пані Студьонової щодо сорому. Так, мені не соромно виступати проти Володимира Короленка в дискусіях про імена, які **передусім** (виділяю це слово — М. Т.) мають носити вулиці, навчальні заклади, установи як в містах і селах рідного краю, зокрема, де спредковиків коріння мого козацького роду, так і України в цілому. І не соромно, гадаю, боже кожному робити це, хто насправді хоче ствердити нашу державу як українську, а не, скажімо, як московську, варшавську чи тель-авівську.

Не соромно тому, що болить. Бо вже дістало. В своєму рідному домі постійно озиратися на когось, зважати на чужу думку, прагнути бути толерантним і терпеливим, водночас відчуваючи себе приниженим, другосортним, зобов’язаним не знати кому. Зосібно й тоді, коли шукаєш у кіосках “Преса” днем з вогнем українську газету чи перемикаєш десятки радіо- чи телеканалів, щоб знайти український — не лише за мовою, а й духом, коли просиш чиновника перейти на спілкування державною, коли чи не вся система обслуговування, за твої гроші, зустрічає і проводжає тебе на “общепонятном”.

Дістало й те, що не слабне, а чомусь посилюється одна насторожуюча тенденція: як тільки українці, у себе вдома, проявляють бодай найменші потуги щодо по-

долання насадженого століттями російською імперською машиною принизливого комплексу хохла-малороса, як тільки активізуються спроби національно свідомої інтелектуальної еліти неупереджено й спокійно розібратися в окремих епізодах непрості історії свого народу, ствердити грубо витіснену на узбіччя суспільно-політичного життя молоді Української держави її мову, культуру, пізнати справжніх, а не нав’язаних ззовні героїв, усвідомити й належно поцінувати свою самодостатність, окремішність, зрештою своє гідне місце у спільному європейському домі, — відразу ж виникає, ніби диригований чиеюсь невидимою рукою, шалений, прямий чи опосередкований спротив.

Із джерелами цього спротиву ми вже давно розібралися. Тут два канали їх життя.

Перший — високопосадовці-державотворці (на взірць міністра Авакова) і народні обранці (найперше з “Опозиційного блоку”), притому на всіх шаблях влади — від райцентру до столиці, для яких українське не лише чуже, а й дратівливе, і які віддавна безкарно баламутять гуманітарну сферу українського суспільства.

Другий — українська за статutom, але антиукраїнська за змістом система продажних ЗМІ — преса, радіо, телебачення. Чи не вся вона, ніби також за помахом чиеїсь невидимої руки, фактично узурпована в руках і не українців, і не патріотів з українсьотричним мисленням.

За цих обставин тривожить за давня відсутність політичної волі керівництва держави змінювати ситуацію, повертати Україні її справжнє обличчя і душу, викривлені й розтоптані попередньою колоніальною владою.

Ще складніше — із дипломованою інтелігенцією. Маю на увазі значну її частину, яка підпадає під поняття *бюджетна*. Тобто та, яка нібито на службі держави, яка справно отримує зарплатню за те, що нібито має проводити державну політику. Притому в таких архіважливих і делікатних для подальшого розвитку державотворчих процесів сферах як культура, освіта, наука.

Ось тут змушений повернутися до останньої фрази згаданого вище відкритого листа до мене з Чернігова. Наведу її: “Працівники бібліотеки на чолі з директором Інною Михайлівною Аліференко стали горою на захист не свого Короленка, а письменника, чесної і порядної людини, на кістках якого тупцюють такі, як Ви”.

Тепер виникають питання: усе те, що там написано, — це думка лише однієї працівниці, чи всього колективу бібліотеки? Чи, може, лиш начальства, від якого залежить увесь той колектив? Бо, зазвичай, хто його питає?

Тут, у контексті “думки колективу”, доречно згадати недавню історію з найменуванням головного аеропорту країни.

Весною 2016 року Мініфрстукруттри зініціювало міні-референдум у мережі із присвоєння аеропорту в Борисполі імені найзаслуженішого українця. Від початку голосування імена не зовсім “най” — скажімо, Сікорського, Малевича — нахабно “пропихала” через своїх слухняних речників зденационалізована столічна команда Кличка. А коли результати голосування (найактивнішими виявилися молоді українці) показали, що в їхніх симпатіях помітно лідирує гетьман Іван Мазепа, зверху дали “відбій”. І в досить гидотний спосіб, не раз випробуваний колись комуністами, перейменування аеропорту “Бориспіль” відміняється. Послалися на думку “трудо-

вого колективу аеропорту”. Мовляв, він проти.

Із такого рішення можна було зробити два висновки: або думку колективу “трудо-рів” Борисполя ніхто й не запитував, або там працюють одні оstarбайтери з Вороніжа та Рязані, які прямо таки ненавидять усе українське, а особливо зрадника “великого Петра” і ворога імперії.

Щось подібне вимальовується і з колективом Чернігівської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. В. Короленка.

Був там не раз, бо періодично привозив туди частинами в подарунок велику колекцію книжок власної книгозбірні. І щоразу чув своїми вухами зі слів директорки та її близького оточення приблизно так: що вам поганого зробив Короленко? А щодо Русової, то ніби винувано промовляли так: звісно гарна землячка, але ж вона втекла з краю і жила на ситому Заході...

Отож, нічого не хочуть змінювати. Принаймні керівне ядро колективу, бо з рядових бібліотекарів ніхто й не відважився б піти на відверту розмову із приїжджим журналістом. І зрозуміло чому. За умов повсякденного скорочення бюджетників такі, що глядять не за шерстю своє начальство, першими підуть “на відпочинок”.

І така ситуація не лише в Чернігові.

Чому “цвіт нації” зів’яв і обсилався?

Не час і не місце тут наводити приклади. Їх — непочатий край. Але настала пора вже називати речі своїми іменами. Пора визнати, що в появі цієї чорної і густої хмари неправди, цинізму, хамства, аморальності, духовної деградації, непрофесіоналізму, непорядності, не-патріотизму постмайданної влади, яка накрила вже нездоровий український організм, значна провина української інтелігенції, зосібно й бюджетної.

Вчитаймося, вдумаймося ось в ці слова: “Живий організм українського народу зберіг лише коріння, його цвіт — інтелігенція — зів’яв і обсилався. Ми бачимо безодню: по однім боці простий люд, що вірний традиціям колишнього, а з другого — зденационалізована, збаламучена інтелігенція, відірвана від свого народу”.

Ці слова написані понад сто літ тому. Їх із боєм у серці виповів Михайло Коцюбинський, оголошуючи в тому ж Чернігові реферат із нагоди тризни по не пошанованому і не поцінованому своїми ж кращого їхнього трудівника на полі національного самоствердження — Івана Франка.

Звучать вони так, ніби про день сьогоднішній. І в цьому є своя закономірність. Український стрижень тодішньої інтелігенції, на яку гірчив класик літератури, був закономірно вихолощений у результаті багаторічного нищення брудними чобітьми російських зайд духу мазепинства, яким довго дихала українська земля. Молоді й уже квітучі паростки національного відродження, спонукані Українською революцією 1917-1921 років, вимерзли до кореня у зловісну пору сталінських репресій. Тоді було знищено еліту української нації — письменників, учених, митців, священників-автокефалістів, заможних і працелюбних землеробів. І то, за даними авторитетних джерел, на 75-80 відсотків. А квіт українського народу — селянство — на всі сто відсотків був пограбований, заляканий й перетворений на жебраків. Чи можна назвати ще якусь країну в світі, людський ресурс якої був таким знедоленим і духовно спустошеним?

Нинішня ж українська інтелігенція, принаймні її старше покоління, було вигодуване і виховане колоніальною владою. В інститутах і університетах, ректорами і професорами яких часто були пристосованці і кар’єристи. За книгами чужих українським ідеалам і традиціям авторів, яких не бракувало і в найвіддаленіших сільських

бібліотеках. За умов тотального контролю мільйонною армією ідеологів правлячої партії, коли за нестандартні думки, висловлені комусь довірчо на кухні, міг вилетіти з того ж інституту. На фоні суцільного фарисейства декларованих гасел лженародної влади диктатури пролетаріату, якими була всуціль просякнута тодішня преса.

Хто з інтелігенції комфортно почував себе за тих умов?

Практично кожен, хто вміло пристосувався, хто знав своє місце, годив начальству. За умов, що таке начальство не змінювалося десятиліттями, таке угодовство, “нічогонепомічання” було вигідним: здійснення службовими сходами, премії, а найзапопадливішим — почесні звання і навіть урядові нагороди, що гарантували в майбутньому підвищену пенсію. Натомість “білими воронами” ставали талановиті, розумні, самодостатні. Такі мали свою гідність, цінували свою думку, шанували коріння свого чесного роду. Отож, на суцільному святі чужого фарисейства вони завжди були зайвими, не бажаними, а то й небезпечними. Їх витісняли, обмежували, компрометували.

Формувалася суспільна мораль, де не було місця чесності, порядності. Це сприймалося як зарозумілість і гординя. Спроба відстояти свою позицію підганялася під конфліктність і зазнайство, а відвага казати правду тлумачилася як зневага до думки всього колективу чи, більше, нерозуміння “лінії” начальства. пригodoваного владою. Що вже говорити про неприхований вияв патріотичних почуттів. Лайливий ярлик націоналіста, петлюрівця чи бандерівця був тоді забезпечений. З усіма наслідками для твого майбутнього, і майбутнього твоєї родини.

Чи багато було з-поміж нас цих носіїв порядності й чесності, і чи довго могли вони витримувати таке?..

Моральна відповідальність інтелігенції за непатріотичні дії постмайданної влади

Пройшло більше чверті століття, як українці отримали право самостійно розбудовувати свою державу. А в цій делікатній справі загальнолюдських і національних цінностей, у такій системі суспільних координат, де інтелігенція апіорі поклікана відігравати провідну роль (бо ж вона від природи, якщо справжня, поклікана бути завжди в опозиції до влади) фактично нічого не змінилося. Те ж угодовство перед владою, та ж продажність — за нагороди, посади, “шмат гнилої ковбаси”.

Межу цієї продажності, глибину прірви між народом і інтелігенцією особливо зримо можна відчути, скажімо, в час чергової виборчої кампанії, надто ж у глибинці.

Із кого формується кістяк виборчих дільниць, довірених осіб так званих народних обранців від стабільно не змінюваної влади? Із директорів шкіл, головних лікарів, ректорів вишів, начальників інших бюджетних установ. Люди перевірені й залежні. За найменшу додаткову матеріальну винагороду у вигляді “конверта, який не пахне”, за пустопорожню обіцянку нового щабля омріяної посади або залишення на вже обігрітій попередній — такі не раз перевірені владою одиниці завжди готові робити черговий гріх (в допомозі неграмотній бабусі поставити “пташку” для правильного прізвища чи й підмінити бюлетень), не усвідомлюючи наслідків.

І це в масштабах цілої країни. Упродовж років.

Наслідки такого збайдужіння, користолюбства, запродавства й не-патріотизму інтелігенції можна легко помітити, коли бодай поверхово ознайомитися з тим, як проходив і чим завершився процес вистражданої Україною декомунізації, зокребно у сільській місцевості. Адже саме там бюджетна інтелігенція, передусім учительська, складає основу депутатського корпусу місцевих рад. Нині чи не в кожному українському селі, хіба що за винятком західних країв, колишня головна вулиця Леніна отримала назву Центральна. А поруч з ними, як гриби після дощу, вже “прописалися” в паспортах мешкання селян: Вишнева, Травнева, Щаслива, Весела, Медова.

Звісно, що не обійшлося тут без вказівок влади. Тієї влади, яка в усі часи не тер-

піла патріотично налаштованих особистостей. Вона й тепер, відкрито чи приховано, гальмує з увічненням імен тих, кого ще за життя назвали совістю нації, хто своїм розумом, талантом, життєвською позицією встиг довести, що не все купується і продається, що є щось вище за посади і партії, що є відповідальніший суд за сподіяні тобою несправедливі справи — суд перед Богом. Тому цілком очевидно, що лише за рекомендаційною вказівкою зверху в наших селах і з’явилися в назвах оті центральні, травневі та щасливі замість проклятих російською владою і російською церквою Мазепи, Петлюри, Бандери, Коновальця.

Сільські ж депутати-інтелігенти не лише слухняно виконали цю вказівку, а й самі охоче додавали свої ложки дьогтю до бочки меду. Адже залякувані селяни страшилкою про неможливість у майбутньому продати свої паї, якщо будуть перейменовані вулиці чи й самі назви сіл, — явище майже масове, особливо на мой рідній Чернігівщині.

Ми тільки тепер починаємо усвідомлювати всю серйозність і небезпеку такого шаленого спротиву українському відродженню, як і те, які сили, кошти й цілі стоять за цим явищем. Усвідомлюємо й те, що вже настала пора не мовчати, коли тобі плюють у душу, коли тебе все нахабніше принижують, коли все голосніше і впевненіше заявляють, хто насправді в твоєму домі хазяїн. Настала пора активніше привертати увагу громадськості до вже, на жаль, частих випадків на сторінках друкованих видань відвертої українофобії, у які б шати вона не вдягалася, під якими б гаслами вона не проводилася. І давати їй належну відсіч.

Поряд із цим настала пора відверто говорити не лише про угодовство і не патріотизм української інтелігенції, а й про її відповідальність. Перед своєю країною і своїм народом.

Особливою має бути така відповідальність у вчителя, викладача, журналіста, письменника, митця, спортсмена за прилюдно мовлене чи писане слово.

У військовій справі є віддавна написане правило: посланий у розвідку малограмотний солдат за брехливе, не перевірене донесення, що загрожувало побратимам чи цілому бойовому з’єднанню, карається смертю. То чи може бути безкарним грамотний інтелігент із дипломом випускника університету, часто-густо із державним званням “заслуженого”, який для особистих або кланових інтересів нечесно виконує свій обов’язок, який брехливо формує громадську думку, від якої залежить: бути чи не бути нації?

Можна поставити питання з цієї теми й більш гостріше: чи має моральне право дипломований гуманітарій (а такими передусім мали би бути бібліотечні працівники) не чути болю розп’ятої землі, на якій живе, не бачити, не помічати кривди, а свідомо фальшувати правду, відстоювати духовні цінності, відомості про події й імена, нав’язані багато літ тому колоніальною владою?

Упереджую спроби своїх опонентів у головній чернігівській бібліотеці віднести автора цієї статті до зневажувача дорогого для них “великого і могучого”, яскравим носієм якого є увічнений за вказівкою з Москви (згідно з черговою рознарядкою до ювілейної дати поневолення нею України) в назві цієї бібліотеки Володимир Короленко.

Висловлююся чітко: я не проти Короленка, як і Пушкіна чи Толстого. Я проти тих, хто грубо, непрофесійно, з неприхованим нахабством зневажає історію нашого народу, хто свідомо консервує в гуманітарній аурі нації застарілі ідеологічні догми, чужих стовпів культури і мови, хто знову пробує не лише нав’язати, а й утвердити принизливий комплекс малоросійства українству.

І ще одне, важливе, що має найбільший стосунок до тієї частини української інтелігенції, якій присвячена ця стаття. Слово, не сперте на тягар меча і плуга, не освячене духом народу, серед якого живе цей автор, є мертвим, чужим, і, ба, навіть шкідливим.

«Малому» Тарасу відкрито пам’ятний знак

З ініціативи Центру літературної творчості Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка (директор — професор Михайло Наєнко) та Гуляйпільської сільської ради (Черкащина) біля місцевої школи відкрито пам’ятний знак “малому” Тарасу Шевченку. Будучи вже “дорослим”, він писав, що в дитинстві разом із небіжчиком батьком їздив у Крим по сіль, тобто — чумакував. “...Виїжджали з Гуляйполя... Взяли соб, переїхали вбрід Тікич, піднялися на гірку...” — читаємо в одній із його російськомовних повістей.

Тетяна ІВАШКЕВИЧ

Сонячна погода ніби благословляла подію. Відкрила урочистості директор Гуляйпільської школи Наталя Гаркава. Школярики у вишиванках, попри помітні хвилювання, душевно декламували Шевченкові вірші. Право зняти зі стели полотно доручили Михайлові Наєнку. Священик Дмитрівської церкви отець Іван Юрків (Київський патріархат) здійснив молебень та освятив пам’ятний знак. Він сказав, що відкриття цього знака — важлива і благородна справа. Адже з таких фактів починається виховання підрастаючого покоління:

— Ідучи мимо, кожна дитина запитає: “Хто це?” І ви розповісте. Якби ми прислухались до настанов нашого пророка Шевченка, то не мали б багатьох бід, що спіткали нашу Україну, зокрема й біди, яка прийшла до нас разом із війною проти північного агресора. Я вірю, що ми пройдемо ці випробування і Україна переможе, стане сильною, незалежною державою. Хочу подякувати Михайлові Кузьмовичу, що він повертає в серця українців добрі традиції. Ми часто творимо собі кумирів з людей, яких майже не знаємо, тоді як Шевченко та святі нашої апостольської церкви — це постаті, які гідні шани, наслідування. Бажаю всім здоров’я й перемоги! Христос Воскрес! Слава Україні!

На стелі присутні побачили малого Тараса поруч із чумацькими волами. А внизу — напис про мандри Шевченка в Крим по сіль, коли доводилося в Гуляйполі долати вбрід річку Тікич, після якої пролягав шлях у бік тодішнього Єлисаветграда і далі — на Південь.

— Цей скромний знак долучиться до всіх тих пам’ятників Шевченку, що стоять нині в тридцяти п’яти країнах світу, — зауважив Михайло Наєнко. — А це понад 1400 монументів, що значно більше, ніж усім іншим поетам світу разом узятих. Є монумент йому і в столиці США Вашингтоні. На його відкритті були присутні 4 американські президенти. Шевченко підкорив світ своїм художнім талантом і філософською мудрістю. Ми пишаємося, що малий Тарасик мандрував через наше село; слід завжди пам’ятати про це і розповідати своїм дітям, внукам і правнукам. Робімо все для того, аби пам’ятний знак малому Тарасові постійно нагадував, чиїх батьків ми діти. Слава Шевченкові! Слава Україні! Ольга Шарига, заступник голови Кате-

ринопільської райдержадміністрації, подякувала Михайлові Наєнку за турботу про духовне обличчя своєї “малої Батьківщини”, за його культурно-просвітницьку діяльність.

На урочистостях йшлося також про потребу розвивати шкільну освіту в селі, в районі, в Україні. В районному центрі Катеринополі функціонує математично-економічний ліцей, і Гуляйпільську школу варто було б перетворити на гуманітарно-природничу гімназію чи також ліцей. Приміщення тут добротне (15 класних кімнат!), а підвозити на навчання можна учнів з усіх ближніх сіл: Бродецького, Пальчика, Луківки, Шостакови... З цієї місцевості пов’язані імена добре відомих українських гуманітаріїв, дослідників, зокрема, творчості Тараса Шевченка: Василя Доманицького, Сергія Єфремова, Павла Филиповича, Агатангела Кримського та ін. Керівництву району залишилося зробити дуже мало: виявити освітньо-культурну волю та добре впорядкувати під’їзні дороги до Гуляйполя.

На відкритті Шевченкового знака працювали журналісти місцевої (районної та обласної) преси, порталу “Живослово”, а присутніми були голова сільської ради Микола Гаркавий, керівник районної агрофірми “Урожай” Микола Вовкотруб (обіцяв облагородити прилеглу до пам’ятного знака територію), багаторічний голова місцевого колгоспу Василь Пішаний, вчителі, жителі села Гуляйполя. Брили участь в урочистостях також Катеринопільська районна бібліотека та Уманський краєзнавчий музей; їм професор Михайло Наєнко подарував свою книгу “Вечірні світанки...”, в якій уперше згадано про подорож малого Тараса через Гуляйполе в Крим. Вони з батьком їхали тією історичною дорогою, що відома фахівцям як великий татарський (інша назва — чорний, караванний) шлях. Він, як знаємо, вів з Криму на північ та на Поділля (у черкаських краях проходив через Канів, Корсунь, Богуслав, Лисянку, Звенигородку, теперішній Катеринопіль, Неберибіс-Гуляйполе) і навпаки — до Криму.

В Україні нині налічується ще три населених пункти з назвою “Гуляйполе”: в Полтавській, Дніпропетровській та Запорізькій областях. Якщо біля них також протікає річка Тікич і через неї можна переїхати волами вбрід, то пам’ятні знаки малому Тарасу варто ставити і там. Геніального Шевченка ніде й ніколи не буде багато.

«Милий мій! Ти для мене зруйнований храм»

Про особисте, інтимне життя видатної поетеси читач знає не так і багато. У запозичених шкільних підручниках робився акцент на її дружбі з соціал-демократом Сергієм Мержинським, якого вона, будучи сама хвора, взялася доглядати кілька місяців, аж до останніх його днів. Це був подвиг безмежно відданої людини. Сама дивувалася, як могла тоді вижити. Скупими відомостями володіли ми і про чоловіка Лесі Українки — Климента Квітку, з яким вона повінчалася 1907 року.

Прагнення більше дізнатися про Квітку привело мене до бібліотеки. Інтернет видав досить цікавий матеріал, що стосувався не тільки його, а й Максима Славинського, першого романтичного кохання молодої волинянки, яке спалахнуло в Колодяжному в 1886 році. Їй тоді було 15 літ, а йому — 18.

Хто ж він? В Інтернет-виданні про нього є багато цікавого матеріалу. Народився Максим Славинський (Славинський) 24 серпня 1868 р. в м. Ставище, що на Київщині. Батько його був садівником графині Браницької. На навчання сина віддав до Другої київської гімназії, яка своїм вихованням давала ґрунтовні знання. Потім Максим навчався у Київському університеті святого Володимира: спочатку на юридичному, згодом — на історико-філологічному факультеті. Із захопленням студіював іноземні мови, які в майбутньому йому стали в пригоді.

Здобувши блискучу освіту, працював як кореспондент і редактор в різних виданнях. 1898 року доля закинула його в Петербург, де редагував «Вестник Европы» і був співредактором газети «Северный курьер».

У 1904 р. став редактором одеського журналу «Южные записки». Співпрацював з «Літературно-науковим вісником», пізніше — з газетою «Рада». Напередодні російсько-японської війни був призваний до армії. В листі до О. Кобилянської Леся Українка писала: «... а тепер він (Славинський). — Прим. А. К.) офіцером у війську — забрали його несподівано, та ще добре, хоч не на війну, а відслужувати на місці тих, що на війну пішли, так що він на Українці залишиться. Дуже він з того не рад, що мусив перо на стрільбу змінити...»

1905 р. — Максим Славинський знову в Петербурзі. В тому ж році його було обрано до першої Державної думи Росії. В 1906 р. став редактором «Украинского вестника». До 50-х роковин від дня смерті Тараса Шевченка брав активну участь у випуску «Кобзаря» російською мовою. Йому належала передмова до цього видання і низка перекладів. Книга була надрукована в Петербурзі 1911 р. Через кілька років царський уряд заборонив відзначати століття від дня народження геніального сина України.

Максим Славинський ще в юні роки, як ми вже згадували, познайомився з Ларисою Косач. Відтоді вони стали близькими друзями. Товаришував і з її братом Михайлом Косачем, який захоплювався математикою і фізикою. Не хетнував також і художньою літературою (свої твори друкував під псевдонімом Михайло Обачний).

У 80-х рр. XIX ст. в Києві любителями красного письменства був заснований літературний гурток, який жартома називали «Плеядою». Студент Славинський разом із Ларисою і Михайлом Косачами брали активну участь у ньому. Відвідували гурток і їхні найближчі друзі — Олександра Судовщикова (вона стане в майбутньому дружиною Михайла і відомою письменницею), Людмила Старицька, Володимир Самійленко, Маргарита Комарова та ін.

Засідання літературно-мистецького гуртка часто відбувалися на квартирі сім'ї Косачів, а інколи — в Лисенків і Старицьких. Відвідували зібрання також письменники старшого покоління — мати Лесі Українки Олена Пчілка, М. Старицький, М. Лисенко... На цих зустрічах «Плеяди» обговорювалися художні твори молодих авторів, оголошувалися конкурси, готувалися до виходу в світ книги. На 1888-1893 рр. припадає активна діяльність цієї молодіжної творчої організації.

Леся Українка та М. Славинський уже тоді були знавцями багатьох європейських мов. Очевидно, вона заохочувала членів «Плеяди» до перекладів творів класиків зарубіжної літератури. І на цій основі зароджується співпраця між Лесею і Макси-

1 серпня 1913 р. в далекому грузинському місті Сурамі перестало битися серце геніальної поетеси — Лесі Українки. Минуло 105 років, відколи вона пішла в засвіти, залишивши після себе те, що не вмирає.

мом, яка тривала не одне десятиліття. Не безпідставно дехто з дослідників твердить, що вони не просто дружили, а й любили одне одного. Обое домовилися, що перекладають ліричні перлини з «Книги пісень» німецького поета-романтика Генріха Гейне.

Сталося так, що Славинський тривалий період не давав про себе знати. А Лесі Українці хотілося довідатися, як ідуть справи з перекладами. І у квітні 1890 р. з с. Колодяжне пише до брата (до речі, у віршованій формі):

*Михайле любий мій!
Я зважила собі
Сьогодні написати
У віршах лист тобі.*

Згадку про М. Славинського читаємо в одній з наступних строф:
*Філософи новітні —
Ти, я та пан Максим —
Давно вже порішили
З питанням мудрим цим.*

Трохи далі:
*Еге ж! Переписала
Я Гейнові пісні.
Сиділа, як заклата,
Над ними я три дні.*

Запитувала, чи «Музи співодайні» навідують членів «Плеяди».

У наступному листі до брата скаржилася, що: «...ошукав мене пан Максим — не шле жодних перекладів. Попроси, щоб він переслав переклади віршів». І поетеса наводить вислів німецькою мовою, який звучить українською так: «...і коли б знали ці маленькі квіти, як глибоко поранили моє серце». Очевидно, ці слова мають інтимний підтекст, вони не випадкові.

Переклад ліричних творів Г. Гейне затягувався, і це хвилювало Лесю Українку. По-дитячому раділа, коли спільна праця була завершена: читаємо лист до дядька М. Драгоманова від 18 грудня 1890 р.: «Гейне мій завтра вже поїде до друку, я тому дуже рада».

І, нарешті, «Книга пісень» Генріха Гейне в перекладах Лесі Українки та Максима Славинського (псевдонім Славинського. — Прим. А.К.) побачила світ у Львові 1892 р. (більшість перекладів належить поетесі (із 143-92). Передмову до книги написала мати Лесі Українки — Олена Пчілка.

Отже, натхненна праця двох закоханих талановитих особистостей над перекладами увінчалася успіхом. Це стало неординарним явищем не тільки в діяльності «Плеяди», а й в українській літературі взагалі.

Нам давно був відомий вірш Г. Гейне «Коли розлучаються двоє». Та не знали, що його переклав М. Славинський, а згодом був покладений на музику неперевершеним композитором М. Лисенком. І став, без перебільшення, окрасою українського романсу.

Літні канікули (вакації) 1892 року Максим Славинський провів у с. Колодяжне (неподалік Ковеля) — в маєтку Косачів. З Ларисою натхненно взялися за редагування перекладу «Книги пісень» німецького поета. Сам Іван Франко цим видан-

ням опікувався. За словами дослідників, їхні почуття — Лариси і Максима — розгорілися з новою силою. Хочеться погодитися із О. Шульгиним, громадсько-політичним діячем, котрий висловився: «Тепер можна сказати і про зворушливий роман із великою українською поетесою, в душі якої він (Славинський. — Прим. А. К.) залишив глибокий слід».

Той слід ми відчуваємо, знайомлячись із циклом віршів «Мелодії» із книги Лесі Українки «Думи і мрії», яка теж побачила світ у Львові 1899 року, через шість років після першої збірки «На крилах пісень». А це — шедеври її інтимної лірики: «Стояла я і слухала весну», «Хотіла б я піснею стати», «Сон літньої ночі», «Горить моє серце»... Та чи не до нього, коханого «пана Максима», звернені слова поетеси, що йдуть із глибини душі: «Милий мій! Ти для мене зруйнований храм...» Чому так трагічно? Напевно, була на те причина. Та й писалися ці вірші в часи їхніх близьких взаємин (перша половина 90-х рр. XIX ст.)

Цикл «Мелодії» починається віршем «Нічка тиха і темна була». Наводимо другу строфу з цього вірша:

*Вітер сумно зітхав у саду.
Ти співав, я мовчазна сиділа,
Пісня в серці у мене бриніла,
Вітер сумно зітхав у саду.*

Мінорним настроєм сповнений і твір «Не співайте мені сеї пісні». Душевні муки великі — потрібен перепоchinoк:

*Легким сном спить
мій жаль у серденьку,
Нащо співом будити його?*

Апофеозом страждання можна назвати поезію «Горить моє серце». Важко його позбутися. Душа рветься, душа плаче:

*Та сльози не ринуть потоком буйним,
Бо сушить їх туга вогнем запальним.
Мало-помалу сонячні мотиви набирають сили:*

*Знов весна, і знов надії
В серці хворім оживають.*

Нарешті, оптимістичні нотки вриваються у вірш «Стояла я і слухала весну»:

*Вона мені співала про любов,
Про молодощі, радіщі, надії,
Вона мені переспівала знав
Те, що давно мені співали мрії.*

Поетеса ніколи не зронила жодного нечемного слова про свого найближчого друга. А чи не про свої почуття до неї висловив Максим у вірші «В'ється стежка», покладеному не музику К. Стеценком?

*В'ється стежка поміж житом,
Поросла травою.
Ходжу, броджу, нуджу світом,
Тяжко за тобою.*

Переглядаю багатомне видання творів Лесі Українки. Досить об'ємна її епістолярна спадщина. Знайомлюся з листами до найближчої рідні, друзів, знайомих. І багато-багато разів поетеса називає його ім'я, починаючи з 1890-х років і закінчуючи приблизно 1904 р. (а може, й пізнішим періодом).

Ось найбільш характерні цитати з листів до різних адресатів:

До дядька М. Драгоманова (23.02.1893 р.): «Вашу думку про наші переклади я прийму собі до відома і перекажу Максиму Славинському».

До матері О. Косач (24.12.1893 р.): «Сумна пригода сталася з Славинським, тобі Ліля писала докладно, здається... Ганебна вийшла справа, але ганьба падає не на Славинського, громадянська симпатія на його стороні...Тих розбишак-студентів виключили, але чи на сьому скінчиться, невідомо».

Примітка. А трапилося ось що. На одному із студентських вечорів дехто із так званої «золотої молоді» почав бешкетувати. Як розпорядник вечора, М. Славинський попросив вивести двох студентів. Через кілька днів вони при виході з університету напали на нього і жорстоко побили. Лесі було жаль свого приятеля.

До В. М. Гнатюка (11.11.1900 р.): «Ми з д. (добродієм. — Прим. А. К.) Славинським здавна в літературній спілці по перекладах з Гейне, і спілки сеї я не мала на меті розривати, зібравшись далі видавати свої переклади».

До матері О. П. Косач (04.03.1900 р.):

«Бачила в Петербурзі подружжя Славинських, Кістяківських...»

До В. П. Гнатюка (10.03.1900 р.): «Ми з д. Славинським уложили план ще третьої книги перекладів Гейне, маємо надію виготовити її ще на осінь...»

До сестри Ольги (22.11.1904 р.): «Не повезло з журналом Славинського... перебували Славинського до війська...»

Чи не додає якихось штришків до стосунків Лесі Українки і Славинського її лист до письменника М. Павлика, правда, писаний ще 2 вересня 1895 р.? «Цікава я, яке враження на галицьких людей роблять такі оповідання, як, наприклад, про моє сотрудицтво з Ставицьким (псевдонім Славинського. — Прим. А.К./... (so ein-lach!!! — з нім.: так просто). Я оце задумую писати дешицу, то коли надрукую (не зараз) — ото витріщать очі панночки та й паничі, не раз прийдесться згадати покійного Огоновського з його «Авжеж, коли вона не думала йти за нього заміж, то не повинна була казати, що його любить!! «Ой, мало, серденько, одного Гоголя, багато ще смішного на світі є, — мовляла одна полтавська поміщиця».

Отже, спільні інтереси на багато літ поєднали їхні долі. Важко сказати, чому їхні шляхи розійшлися. Друзями вони залишилися і тоді, коли Славинський завів свою сім'ю. Треба сказати, що він був таким щирим патріотом, як і Леся Українка. У листі до Олени Пчілки (початок XX ст.) він писав, що гордиться тим, що українець і нічим іншим бути не хоче. Він жив Україною і працював для неї як поет, як журналіст, як історик, як юрист.

Свою відданість Україні він виявив у революційний період її тривожної історії 1917—1920 рр., тобто тоді, коли Україна виборювала свою незалежність.

А відтак — вимушена еміграція до Чехо-Словаччини. Славинський не хотів залишатися під більшовиками, бо це було небезпечно для людини, котра вірою і правдою служила Україні.

Хіба радянська влада могла йому простити те, що він був в уряді Української Народної Республіки міністром праці, що був призначений головою української дипломатії в Чехо-Словаччині; що закликав європейців до боротьби за національне визволення українського народу з-під іноземного поневолення; що активну участь брав у випуску збірника, присвяченого пам'яті С. Петлюри (1930 р.)?

Саме тому радянська контррозвідка «Смерш» 27 травня 1945 р. у Празі заарештувала професора М. Славинського, якому йшов 78 рік. І так боялася «ворога народу», що літаком спішно відправила в Київ і запроторила в Лук'янівську тюрму, де він 23 листопада 1945 р. помер від катувань. Так загинув член Української Центральної Ради, великий патріот України, чудовий поет, педагог, публіцист, перекладач, близький друг геніальної Лесі Українки.

Добре, що за часів незалежної України в 2002 р. вийшли вибрані твори М. Славинського, а одна з вулиць Києва названа його іменем. Хоч могила його не збереглася, та Україна завжди пам'ятатиме свого люблячого сина.

Підготував матеріал
Анатолій КАРП'ЮК

“У самому тексті справжнього листа чітко відчуються і легка іронія, і недвозначні погрози, однак вони вбрані в усталену тоді форму дипломатичних послань”.

Картина на всі часи «Запорожці пишуть листа турецькому султану»: захопливе минуле й повчальне сьогодення

Олександр СЛІПЧЕНКО,
Надзвичайний і Повноважний
посол України

140 років тому, липневого дня 1878 року, компанія молодих художників, які проводили літо в абрамцевському маєтку мецената Сави Мамонтова, аж надто розгулялася. Хтось уголос прочитав збитошне послання запорожців турецькому султанові, що здавна ходило в численних версіях. Його сприйняли із захопленням, бо воно вповні відображало суспільні настрої після переможної війни з Османською імперією, яка щойно закінчилася. Присутній при тому 33-річний Ілля Рєпін, уродженець української Слобожанщини, повернувшись до себе в студію, відразу накидав вугіллям ескіз сцени козацької творчості. Вона йому явилася наче якась “симфонія людського реготу”, що втілювала ворохобний дух козацької волільності. Але ці слова з’являться потім, а тоді художник, ніби розгубившись перед складністю задуму, надовго покинув роботу над картиною...

Однак тема вже не полишала його. Два роки по тому маршрутом, складеним істориком Миколою Костомаровим, він вирушив у подорож Україною, вивчаючи історичний матеріал, роблячи десятки етюдів місцевих типажів. Первісний задум (“Ну й народ! Голова обертом іде від їхнього гамору й шарварку, веселий народ. Чортячий народ!”) дедалі глибшає, стає більш значущим: “Наше Запорожжя мене захоплює цією волею, цим піднесенням лицарського духу, ця жменька зухвальців... не тільки захищає всю Європу від східних хижаків, а погрожує навіть їхній сильній тоді цивілізації і від душі регоче над їхньою східною пихою”.

Минають роки, але картина не виходить за рамки численних ескізів. У цієї позірної загальмованості творчого процесу була, можливо, ще одна причина, яку помічаєш, зіставляючи дати, а також події в житті художника. Саме в цей час старший товариш Рєпіна, також уродженець Слобожанщини, Іван Крамської закінчив свій знаменитий “Рєпін” — картину, де юрба римських легіонерів регоче над Христом, який зіщулюється в очікуванні страти.

За всієї несхожості сюжетів і персонажів не можна відскіпати від думки, що Рєпіна могло стримувати відчуття якоїсь вторинності його роботи. По суті, і там, і в нього зовсім різні теми розкривалися схожим прийомом: зображенням чоловічої юрби, що регоче. Тому здається не випадковим, що перший ескіз “Запорожців” олією з’явився майже через 10 років, коли помер Крамської...

Цей ескіз Рєпін подарував зовсім іще молодому землякові Дмитру Яворницькому. Вони щойно познайомилися, і відтоді обдарований археолог і етнограф,

що був під підозрою в “південнослов’янському сепаратизмі”, стає другим і порадиником художника у питаннях козацьких старожитностей. Він не тільки відкриває йому свої колекції предметів запорозького побуту, надишає на тривалу подорож на Кубань, де живуть нащадки переселених Катериною II січовиків, а й нерідко підшукує для нього живу натуру, що втілюється пензлем художника в образи персонажів величезного полотна. Тому й помістив його Рєпін, ніби на знак визнання заслуг, у самісінський центр усієї композиції в образі писаря, без якого, слід думати, не було б і самого листа.

Та чи існував він узагалі як правдивий історичний документ? Мабуть, справжню історичну вірогідність має лише адресат листа — султан Османської імперії Мехмед IV, і весь цей епізод з листуванням мав (або міг би мати) місце в 1675–1676 роках. Були й інші версії, а вже щодо тексту самого запорозького послання, то його варіації узагалі не злічити, що відносить знаменитий лист скоріше до жанру народного міфу. Хоча текст первісного звернення султана до запорожців добре відомий і цілком достовірний. Можна сказати, що він сам і спровокував таку різку пародійну відповідь. Судіть самі: “Я, султан і владика Османію Порті, брат Сонця і Місяця, намісник Аллаха на Землі, володар царств — Македон-

ського, Вавилонського, Єрусалимського, Великого й Малаго Єгипту, цар над царями, володар над володарями, незрівнянний лицар, ніким не переможений воїн, володар дерева життя, невідступний хранитель гробу Ісуса Христа, попечитель самого Бога, надія й утішник мусульман, страшиль і великий захисник християн, велью вам, запорозькі козаки, здатися мені добровільно й без усякого опору і мене вашими нападами не змушувати бентежитися”.

Дошкульно, звичайно, отримувати такі накази. Надто від того, з ким багато разів і не без успіху мірявся силами. Але надто суворим, тим більше загрозливим, це послання все ж не назвеш.

За тієї войовничої доби лексика таких епістол не вирізнялася особливою вишуканістю. Той же султан, наприклад, прямо повідомляв імператорові Священної Римської (Германської) імперії Леопольду I Габсбургу, що стане його паном, а з імперією зробить “те, що йому заманеться” і залишить у ній пам’ять про свій

“страхотливий меч”. Між іншим і тим, що “оголить груди його жінок для пащ собак та інших звірів”.

Порівняно із цими погрозами вимоги, висунуті запорожцям, не можна визнати особливо жорсткими й кривдними. Скоріше, султан тут пропонує своє заступництво. Тим більше, що не забуває показати й свої чесноти як хранителя гробу Ісуса Христа й захисника християн, тобто гарантує їм свободу віросповідання. Але на Січі такі аванси нікого не могли обдурити. Відповідь можна було легко передбачити. І народна творчість надала їй відповідної форми.

“Ти — шайтан турецький, проклятого чорта брат і товариш, і самого люципера секретар! Якій ти в чорта лицар? Чорт викидає, а твоє військо пожирає. Не будеш ти годен синів християнських під собою мати; твого війська ми не боїмось, землею і водою будем битися з тобою. Вавілонський ти кухар, македонський колесник, єрусалимський броварник, олександр-

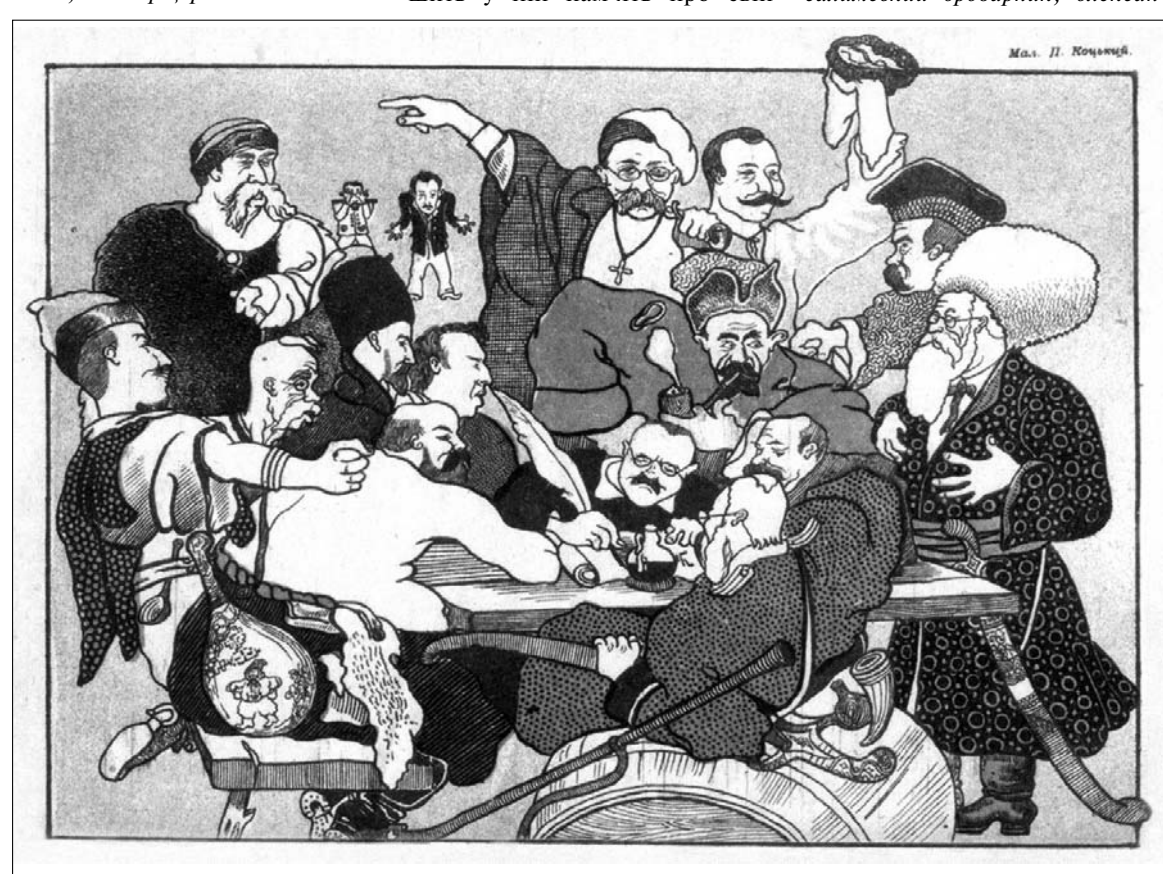
дрійський козолуп, Великого й Малаго Єгипта свинар, вірменська свиня, татарський сагайдак, каменецький кат, подольський злодіюка, самого гаспида внук і всього світу і відсвіту блазень, а нашого Бога дурунь, свиняча морда, кобиляча с...а, різницький собака, нехрещений лоб, хай би взяв тебе чорт! Отак тобі козаки відказали, плюгавче! Невгоден esi матері вірних християн! Числа не знаєм, бо календаря не маєм, місяць у небі, год у книзі, а день такий у нас, як і у вас, поцілуй за те ось куди нас!.. Кошовий отаман Іван Сірко зо всім кошем запорозьким”.

Цей варіант листа далеко не найсильніший з погляду міцних висловів. Але його взяв сам Яворницький для його “Історії запорозьких козаків”. А хто може знати ліпше зміст листа, ніж сам “писар”?

Міфологічний характер послання наочно видно в порівнянні зі справжнім листом Сірка до кримського хана, написаним приблизно в той самий час. Причому відразу ж після переможного походу на Крим, коли, здавалося б, можна було й не дуже стидатися у висловах. Ось, наприклад, які формули політесу обрамляють його звернення до свого адресата: “Ясновельможнейший мосце хане крымский со многими ордами, близкий наш соседе!.. Желает вашей ханской мосце доброго здоровья и счастливой жизни... доброжелательные приятели Иван Сірко, атаман кошевый со всем войска запорожского товариством”.

У самому тексті справжнього листа чітко відчуються і легка іронія, і недвозначні погрози, однак вони вбрані в усталену тоді форму дипломатичних послань. Тож на Січі, за всієї її “нестандартності”, справді знали й уміли застосовувати правила міжнародного спілкування.

Це було особливо важливо у той складний час, коли запорожцям на тлі постійних сутичок з татарами й турками доводилося вирішувати непрості питання відносин із ворогуючими гетьманами Самойловичем і Дорошенком, а через них — із Москвою. Обидва писали туди доноси один на одного й обидва — на того, хто і в легенді, і в дійсності взяв на себе сміливість підписати цей лист-виклик. Тому й особа отамана Сірка (на відміну від його політичних сучасників, що залишилися в історії досить туманними силуетами) в народній пам’яті позначена якоюсь особливою поліфонією якостей, повнокров’ям і свіжістю всієї його унікальної

Перед III Універсалом

Із циклу “Про “старі” часи на Україні. Ілюстрована історія України не Грушевського і не Аркаса”. П. Коцький. 1917. За виданням: Гедз (Київ). 1917. № 4. С. 4

У центрі (з пером) сидить — генеральний писар Генерального секретаріату Олександр Лотоцький, над ним “нависає” могутня постать голови Генерального секретаріату Володимира Винниченка, ліворуч — генеральний секретар військових справ Симон Петлюра, поруч з ним за столом — товариш генерального секретаря продовольчих справ Микола Стасюк, між ними — генеральний секретар праці Микола Порш, за ним — член УЦР Іван Луценко, а далі — товариш голови УЦР Микола Шраг. Стоять (зліва направо): член УЦР Микола Левитський, генеральний секретар продовольчих справ Микола Ковалевський, один із засновників та товариш голови УЦР Сергій Веселовський, член УЦР Микита Шаповал, голова УЦР Михайло Грушевський. Імена двох осіб, зображених за столом праворуч від О. Лотоцького, не встановлені.

постаті. Про це ж свідчать і вдало знайдені Яворницьким слова, що чудово пояснюють, чому саме ця людина й нині залишається живим втіленням славної козацької республіки.

“І характером, і всіма своїми діями Сірко являв собою тип справжнього запорожця. Він був хоробрий, відважний, запальний, не завжди постійний, не завжди вірний своїм союзникам; він любив часом погуляти й сильно випити і в хмелю показати свій козацький запал; він схильний був на якусь мить захопитися новою думкою, новим починанням, щоб потім відмовитися від власного задуму й дійти зовсім протилежного рішення...”

“Нужда закон змінює”, — часто казав Сірко і, мабуть, діяв суголосно зі своїм улюбленим прислів’ям і народним уявленням про нього як про лицаря-характерника. А тепер погляньте на них уважніше, вже озброївшись знаннями історичних подробиць: на самого отамана (у сучасній реконструкції його вигляду), на його художній образ і на того, хто послужив Репіну щасливим його прототипом.

Це був генерал Михайло Драгомиров (із роду Драгомирецьких-Мацкевичів) — видатний військовий теоретик, герой недавньої війни, командувач військ Київського військового округу (пізніше — і Київський генерал-губернатор). Людина демократичних поглядів, дотепник, який не побоювався поставити в образі козацького отамана. Так само упізнавані й інші прототипи центральних персонажів картини, хоча від деяких художник узяв лише усмішку або по-особливому примуржене око...

Час минав, і раптом Репін відставив уже майже закінчене полотно і почав працювати над іншим його варіантом. Нині ця картина зберігається в Харкові, по сусідству з рідним репінським Чугуєвим, і для необізнаного глядача може здатися лише копією всевітньо відомого полотна. Але це інша, цілком самостійна робота, причому з помітно одмінним задумом. Важко сказати тепер, чому Репін вирішив трохи “засушити” картину: зі столу зникли карти й кварта з горілкою, пропала й кухня (діжка) з відчайдушним веселуном, писар постарів і надів окуляри, в юрбі з’явилися серйозні обличчя, а в обличчі славного отамана прорізалися “чортячі” риси. Ушлішлилася, стала суворішою і вся композиція. Але так і не закінчивши картини, художник повернувся до першого варіанта.

Роком її завершення став 1891-й. Рік, коли “писар” Яворницький, який щойно опублікував свою роботу “Вольності запорозьких козаків”, був позбавлений права викладати і мусив виїхати в Середню Азію. А картина почала триумфальну ходу по виставках багатьох міст світу, аж поки її не зупинив імператор Олександр III, викупивши “Запорожців” за нечувану суму — 35 тисяч рублів (мало не 30 мільйонів у сучасних цінах). Його наступник Микола II передасть картину у закритий для “пересічної” публіки Російський музей, управляти яким міг лише член імператорського дому.

Але картина, її привабливий сюжет пішли в народ, стали легко всіма впізнаваним атрибутом мажорної культури, що дав життя

численним наслідуванням і смисловим інтерпретаціям.

Не дивно, що перша сатирична інтерпретація репінського сюжету з’явилася саме в Україні, на місці, так би мовити, його первісної належності. Та й привід для цього був досить близький до історичного прецеденту. Тільки об’єктом осміяння замість турецького султана став Тимчасовий уряд. І карикатура, що з’явилася в листопадовому числі 1917 р. київського гумористичного журналу “Гедз”, виразно “підсумувала (за словами директора Історико-меморіального музею М. Грушевського С. Панькової) результати “холодної війни” Української Центральної Ради і Генерального Секретаріату з Тимчасовим урядом і особисто О. Керенським... Водночас продемонструвала ставлення до них тогочасного поступового українства та визначила сутність майбутнього III Універсалу”. Яким, як відомо, 22 листопада 1917 р. Центральна Рада проголосила утворення Української Народної Республіки.

Тут в образах козацької старшини зображено головних діючих осіб української політики того часу. “Отаман Сірко” — голова Генерального секретаріату (уряду) УНР В. Винниченко, очевидно, диктує зверненні до пітерського адресата слова, близькі до тексту козацького оригіналу: “Розбитий, безсилий, нікчемний паралітик люто вчепився задубилми центральністичними пальцями за “єдиную недеміую” власть і з тупою злістю не пускає. Мало того, ще плюється, ще силкується дискредитувати нас, ще пускається на провокації”. Невдовзі війна стала гарячою, але вже не з Керенським, а з більшовиками...

Важко сказати, чи був знайомий з київською карикатурою художник радянського “Червоного перцю”, який вирішив шість років по тому звернутися до репінської композиції для зображення всього синкліту їхніх вождів, які пишуть “Відповідь аглицькому

Керзону”. Хворого Леніна там уже немає, в образі отамана Сірка фігурує Лев Троцький, а Сталін позначений як другорядний персонаж. Через півтора десятка років більшість “героїв” він викреслить з життя і політичного буття.

Репінська тема за кілька років знову виникла в сатиричному

але так само в ультимативній формі вимагала припинити антибританську підривну діяльність. Здійняту тоді хвилю радянської “відплатної” пропаганди, тонко висміяної героєм Ільфа і Петрова Остапом, можна порівняти лише з кремлівськими істериками наших днів.

Того ж таки 1927 р. репінські образи “оживив” у таких же, що й у “12 стільцях”, радянських побутових стереотипах карикатурист “Крокодила” у вигляді “Непманів, які пишуть декларацію фінінспектору”. Зображувати вождів у пародійних образах уже стало не тільки “неетично”, а й небезпечно.

Через десять років сміх і поготів зник: з’явилася картина “Старателі (в іншому варіанті — шахтарі) пишуть листа творцві Великої Конституції”. На ній зосереджена мовчазна юрба спостерігає, як серйозний чоловік у кепці й плащі складає від їхнього імені лист-рапорт. Художникові не спало на думку, що суттю “Запорожців” був переможний сміх зухвальців, а не вірогідні надзвернення до начальника.

Минули роки, змінилися покоління, і старий сюжет повернувся на батьківщину у своєму первісному значенні, уже як засіб “народної дипломатії”. У трагічні дні серпня 2014 р. відомою композицію було відтворено в інтернеті у вигляді яскравої фотографії “Кіборгів, які пишуть листа п...у”. І відразу, на замовлення явно згорі, в Мережі беззвісний російський блогер запропонував “пожарити цю фотку”. Відгуки надійшли — не дуже масові, але цілком очікуваного змісту, що відповідає всій примітивній антиукраїнській пропаганді.

Московські інтерпретатори репінської теми на цьому не зупинилися й розширили коло адресатів своєї войовничості. З’явилася полотно, на якому члени Держдуми повідомляють президентові США Обамі, “де вони бачили його санкції й “вічне наддержавство”.

На Трампа вже вирішили не розмінюватися і написали відразу всім “недругам Росії”. Саме на таке живописне звернення наштовхнуло московського художника Нестеренка його “творче відраження” в Сирію, де в “далекому гарнізоні” він поспілкувався з військовими — судячи з героїв його полотна, з ПВК Вагнера. Далі буде...

Не знаю імені автора (на якого нещодавно натрапив у Мережі своєрідного зіставлення двох, мабуть найзнаменитіших, картин Репіна саме в такому, як на ілюстрації, контексті, але видається, що думка його багато в чому виправдана.

Особливо тепер.

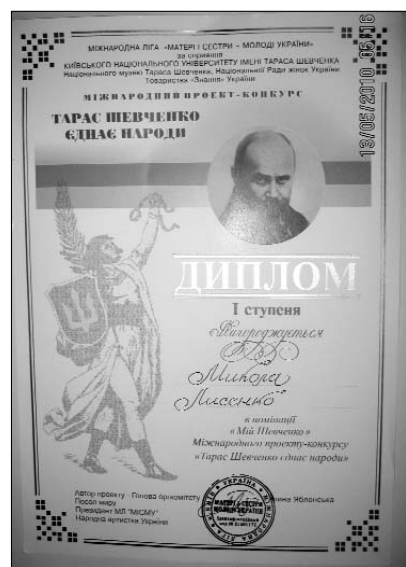

Заслужена нагорода

Ольга ДМИТРЕНКО, зберігач фондів Національного заповідника “Батьківщина Тараса Шевченка”, с. Шевченкове на Черкащині

Родич Т. Г. Шевченка по родинній лінії брата Йосипа Микола Павлович Лисенко, розуміючи, що власна щаслива доля родинного затишку оминула Поета, поставив собі за мету зібрати всі матеріали по лінії братів і сестер Тараса і видати книгу. Близько тридцяти років кропіткої дослідницької праці в архівах, до дрібниць виваної і звіреної інформації про кожну особистість, причетну до родини Кобзаря, дали свій плід-результат. Книга “Коріння Шевченкового роду” побачила світ у 2012 р. Фактично автор книги підняв історію походження славетного роду, генеалогічне дерево якого нараховує більше 1300 осіб. Це був найдороччий гостинець до 200-літнього ювілею Кобзаря. У цій книзі, як і на схемі, виготовленій Миколою Павловичем, “зібралась” вся родина Тараса, насамперед, з рідної йому Керелівки (Шевченкове), де спочивають його батьки. На їхні могили лягають квіти, грона калини від влячних відвідувачів. Від них, як барвінкова зелень, розгалузились шляхи родоводу Тараса до Австралії, Франції, Російської Федерації, Німеччини, Канади та інших країн. До найвіддаленіших місць земної кулі летіли, зігріті щирістю і теплом подружжя Лисенків, конверти-ластів’ята, аби донести щирі вітання з землі Кобзарєвої та отримати відповідь-підтвердження, засвідчені архівними документами про родинну причетність до постаті Кобзаря.

Після виходу в світ цієї книги-древа Великої родини Тараса, до Миколи Павловича та Галини Федорівни почали надходити запрошення на її презентацію. Багато кому хотілось поспілкуватися з цими людьми, пізнати більше про пошук матеріалів, дослідження і розробку схеми, яка за розмірами — 10х3 м, і не могла вміститись на стіні кімнати. А ще були пропозиції взяти участь у міжнародних конференціях та різних конкурсах: Всеукраїнському пошуковому “У нас одне коріння”; Літературно-мистецькому імені Володимира Малика; імені Заслуженого учителя України Любові Білозерської; 17 Загальноукраїнського “Українська мова — мова єднання”; “Ділова людина України”; “Книги

рекордів України”; Міжнародного проекту-конкурсу “Тарас Шевченко єднає народи”; а також участь у 4-й Міжнародній конференції пам’яті академіка Костянтина Поповича і Інституту культурної спадщини Академії наук Республіки Молдови. Прийшли й нагороди: вісім перемог-дипломів за участь у цих конкурсах отримав автор книги. Нинішній 2018 рік: Міжнародний проект-конкурс “Тарас Шевченко єднає народи”, в якому змагалися учасники із 26 країн світу, вкотре підтвердив, що книга Миколи Лисенка є найдостойнішим дарунком нашому Пророку — Шевченку.

У номінації “Мій Шевченко” Миколою Павловичем було нагороджено дипломом I ст. і медаллю, на якій сам Шевченко до нас, суших, вкотре промовляє: “Свою Україну любіть...”

Сотні вітань у соціальній мережі на адресу нагородженого, сотні поціновувачів кропіткої праці автора книги. Галина Федорівна, надійний помічник, всерозуміюча дружина, берегиня роду, споглядаючи всі нагороди і подяки, з величезним розумінням потреби небайдужих людей у цій книзі, стиха говорить: “Це все для нашого Шевченка”.

Дуже влучно про нашого Тараса Шевченка висловились Галина Яблонська, Посол Миру, Президент Міжнародної Ліги “Матері і сестри — молоді України”, Народна артистка України: “Пізнавати Шевченка — все одно, що підніматися на неосяжну високу гору. Що вище піднімаєшся — то більше відкривається безмежність простору. Розширюються горизонти. І захоплює дух, і страшно, і радісно, а до гордої засніженої вершини ще йти та йти...”